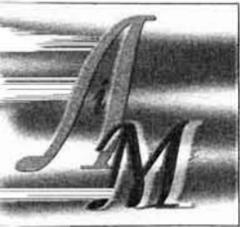

МЯТА РАДАТАРА і мастацтва

11 лютага 2005 г. № 6/4293

АНОНС!

Тыя, хто абагаўляе футбол, заўтра будуць фанатамі, паслязаўтра — “сляпымі вернікамі”, гумусам, што падпітвае так званую вось зла, а яшчэ праз дзень — патэнцыяльнымі тэарэтыкамі. Я ўказваю не прамую, тэхналагічную сувязь, але на ўнутраную заканамернасць. Футбол і тэарызм — гэта, натуральна, не адно і тое ж, але гэта аднаго поля ягады — поля малакультурнага і пераважна бессвядомага.

Анатоль АНДРЭЕЎ СТАР.

13

Праз усе шматлікія ролі ў Гомельскім абласным драматычным тэатры за 50 гадоў свайго сцэнічнага жыцця Фёдар Іваноў пранёс лепшыя якасці найталенавітага акцёра, нязменна ўдасканальваючы прафесійнае майстэрства. А роляў наш 75-гадовы юбіляр сыграў нямала.

СТАР.

10

Жыжаль — паводле беларускай міфалогіі, бог агню ў хатняй печы, у горнах каваля ды ганчара, сімвал творчага полымя — жыў гэтым летам у маляўнічым кутку на Бабруйшчыне. Няўгледнае боства на 25 дзён склікала-паланіла 25 мастакоў-керамістаў з Беларусі, Латвіі, Малдовы, Польшчы, Расіі ды Украіны. Атабарыліся яны ля Бярэзіны, зладкаваўшы II Міжнародны пленэр па кераміцы “Art-Жыжаль” (кіраўнік — старшыня Бабруйскай гарадской арганізацыі Беларускага саюза мастакоў Валерый Калтыгін), каб увасобіць ідэю яднання мастака з прыродай, папрацаваць з глінай на адкрытым паветры, у магнічным коле жывога агню. Вынікам сталіся амаль дзве сотні твораў, лепшыя з якіх экспануюцца сёння ў сталічнай галерэі “Універсітэт культуры”. Адметнасць іх — у тэхналогіі т.зв. перарванага абпалу, у якой усё трымаецца на “ледзь-ледзь”, якая дае непаўторныя дэкарацыйныя эфекты...

“Вельмі няпроста керамісту выказаць свае пачуцці ў словах, лягчэй — у матэрыяле, у гліне, — казалы падчас адкрыцця выстаўкі ўдзельніца пленэру Тамара Васюк. — У залах прадстаўлены працы, якія не маюць паўтору, унікальныя. І кожная з іх выпраменьвае цеплыню, энергію!.. Прышоўшы да нашага цяпелца, можна пераканацца, што ў мастацтве не бывае перыферыі. І гэтак перакананне наводзіць на думку, што ў Бабруйску павінен з’явіцца свой Дом творчасці”.

Тамара Васюк, дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, за адраджэнне традыцыйнай беларускай керамікі, падрыхтоўку лаўрэатаў рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў ганараваная спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Беларусі.

Выстаўка “Кола агню” працуе да 23 лютага.

Фота К.Дробава

Магічнае кола агню

Усе ўзросты падуладныя...

Пяты год збірае вечарыны, запрашаючы ў госці знаных дзеячаў беларускай культуры, клуб творчых сустрэч Рэспубліканскага палаца культуры ветэранаў. Пабывалі тут народныя артысты Ю.Траян, Л.Захлеўны, А.Ярмоленка, Э.Зарыцкі; пашанцавала наладзіць і “вязае пасяджэнне” — у святая святых народнага мастака Л.Шчамілёва, ягонага майстэрні. А гэтым разам на “Творчую споведзь” запрасілі маэстра Валянціна Елізар’ева, мастацкага кіраўніка — дырэктара Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі.

Балет, як вядома, — творчасць маладых. 30 з лішкам гадоў таму харэаграфічную трупу нашага Вялікага тэатра ўзначаліў малады кіраўнік. Праз увасабленне яго мастацкіх ідэй пачалося абнаўленне ды ўзбагачэнне традыцый жанру, і надыйшоў для тэатра час перастварэння. За гэты час, які сёй-той называе гучна “эпохай Елізар’ева”, узгадавана тры пакаленні артыстаў. На спектаклях маладога Беларускага балета гадавалася таксама свая, маладая публіка. Ды сёння ў тэатра Елізар’ева ўжо і

тры пакаленні прыхільнікаў-гледачоў.

Тры — ці, можа, болей? Бо любові да мастацтва, захапленню вечна маладым балетам усе ўзросты падуладныя. Невыпадкова ж вечарына, зладжаная ў коле ветэранаў пры ўдзеле Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ды спонсарскай падтрымцы сталічнага прадпрыемства “Самоздрав”, прайшла з аншлагам, у атмасферы зычлівай зацікаўленасці. На пытанні госць адказваў шчыра, нешматслоўна і дасціпна, што выклікала да яго асабліва гарачую сімпатыю аўдыторыі. Хвалямі шчодрых воплескаў адорвала яна і сённяшніх зорак Беларускага балета Вольгу Гайко ды Дзяніса Клімука, Людмілу Кудраўцаву ды Ігара Артамонава, Кацярыну Борчанку ды Антона Краўчанку, якія прадставілі фрагменты з трох спектакляў В.Елізар’ева: “Легенда пра Уленшпігеля” на музыку Я.Глебава, “Шчаўкунчык” П.Чайкоўскага і “Страсці (Рагнеда)” з музыкай А.Мдзівані.

Пры канцы вечарыны маэстра правёў дабрачынную латарэю. Публіка з азартам паўдзельнічала ў розыгрышы сюрпрызаў ад Беларускага балета, у ліку якіх былі, напрыклад, маляўнічыя настольныя календары з фатаграфіямі салістаў-лаўрэатаў, білеты на спектаклі тэатра... Мала каму з прысутных пашчасціла выйграць сувенір: на тое і латарэя. Затое кожны, далучыўшыся да чаралы (каб не сказаць — чаргі!) заўзятых прыхільнікаў таленту В.Елізар’ева, мог атрымаць яго аўтограф. На ўспамін пра той дзівосны вечар, калі... Калі самыя адданыя служыцелі культуры Тэрпсіхоры пакінулі сцены яе храма і наведліся да самых сталых сваіх сяброў.

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: народны артыст СССР В.ЕЛІЗАР’ЕЎ; самая паважная публіка; дует Л.КУДРАЎЦАВАЙ ды заслужанага артыста РБ І.АРТАМОНАВА.

Фота К.Дробава

У рамках супрацоўніцтва

Прадстаўніцтва ААН у Рэспубліцы Беларусь выдае Бюлетэнь ААН, галоўная мэта якога — інфарміраванне пра дзейнасць арганізацый гэтай сістэмы, праграмы і праекты, што здзяйснююцца на Беларусі.

Так з красавіка 2004 года ў нашай краіне рэалізуецца праект “Сям’я для кожнага дзіцяці”, удзельнікамі якога з беларускага боку з’яўляюцца грамадскае аб’яднанне “Беларуская асацыяцыя дапамогі дзецям-інвалідам і маладым інвалідам”, з англійскай — Фонд падтрымкі міжнародных таварыстваў і дабрачыннай арганізацыя “Лісце надзеі для беларускіх дзяцей”. Праект падтрымліваецца трыма міністэрствамі нашай краіны: аховы здароўя, адукацыі, працы і сацыяльнай абароны, а таксама Прадстаўніцтвам Дзіцячага фонду ААН (ЮНІСЕФ).

Мэта праекта — рэалізаваць правы дзіцяці на пражыванне ў сям’і. Дзеля гэтага ствараецца сістэма па прадудзіленні адмаўлення ад дзіцяці ва ўзросце да дванаццаці месяцаў з псіхфізічнымі асаблівасцямі ў развіцці (лёгкай і ўмеранай ступені) і далейшага ўладкавання яго ў дзіцячы дом. У рамках праекта два сацыяльныя работнікі аказваюць своечасовую псіхалагічную і сацыяльную дапамогу бацькам, або, калі гэта неабходна, усёй сям’і, якая пачуваецца ў крызісным становішчы, падчас знаходжання маці ў раддоме ці

бальніцы, а затым і па месцы жыхарства. Яны маюць магчымасць прадастаўляць такую дапамогу і падтрымку праз ужо існуючыя дзяржаўныя і грамадскія ўстановы.

Асабліва ўвага праектам надаецца развіццю службы кароткатэрміновага выхавання дзяцей у прыёмных сем’ях дзеля таго, каб маглі адпачыць бялагічныя бацькі. Мяркуюцца, што пры заканчэнні праекта ў 2007 годзе на Беларусі будзе наладжана сістэма, пры якой, пачынаючы з раддома, сацыяльныя службы возьмуцца аказваць усебаковую дапамогу бацькам, патрапіўшым у цяжкае становішча ў сувязі з нараджэннем хворага дзіцяці.

У рамках праекта пры фінансавай падтрымцы Дзіцячага фонду ААН запланавана правесці некалькі семінараў і трэнінгаў для дактароў і медыцынскага персаналу раддамоў, спецыялістаў адукацыйных устаноў і бацькоў. Адзін з такіх трэнінгаў — “Усебаковая ацэнка патрэб у планіраванні і карэкцыроўцы комплекснай падтрымкі” — прайшоў напрыканцы мінулага года на базе акадэміі паслядыпломнай адукацыі. Выкладчыкамі выступалі англійскія спецыялісты, а сярод удзельнікаў — сацыяльныя настаўнікі і псіхалагічныя карэкцыяна-развіццёвыя навушчынікі і рэабілітацыі, супрацоўнікі тэрытарыяльных цэнтраў сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва, а таксама бацькі, якія выходзілі з дзяцей з асаблівасцямі ў развіцці.

В.К.

Вершы з лесу

Усё працоўнае жыццё Міхаіла Новікава звязана з лесам. Служэнню зялёнаму сябру ён аддаў 41 год, 32 з якіх быў дырэктарам Буда-Кашалёўскага лягаса.

Хараства родных дуброў, гаёў і бароў паланіла душу, а ў рэдкія вольныя хвіліны і адгукалася ў ёй паэтычным радком. Напісаныя вершы Міхаіл Кірылавіч падчас чытаў жонцы Тамары Міхайлаўне, дзецям ды бліжэйшым сябрам. А вось даслаць у якую рэдакцыю не асмелваўся.

Рашыўся на падобны крок хіба што ў сталым узросце, ды і тое падпісаўся псеўданімам “Міхаіл Наталлін”, каб начальства, крыў Божа, не папракнула, калі раптам надрукуюць: маўляў, у лесе праблем хапае, а ён, бач ты, вершыкі папісае.

З якім хваляваннем Міхаіл Новікаў зазіраў з таго моманту на апошнюю старонку галіновай “Беларускай лясной газеты”, якая раз на месяц змяшчала літаратурныя творы. І неўзабаве ўбачыў такі сярод іншых і свой верш “Лесной патрыярх”. Потым, бадай, ніводная літаратурная старонка гэтай газеты не абыходзілася без яго твораў. Пачалі з’яўляцца вершы будакашалёўца і ў мясцовай газеце “Авангард”: спачатку — пад псеўданімам, а калі пакінуў пасаду лягасаўскага дырэктара, то і пад сапраўдным прозвішчам.

Так пакрысе і сабралася твораў на паэтычны зборнік “По бескрайным полям, по лесным просторам”, які з дапамогай спонсараў пабачыў свет сёлета ў выдавецтве гомельскага ТДА “Барк”. Уласна для Міхаіла Новікава гэтая кніга — як памяць аб пражытым часе, своеасаблівы паэтычны летапіс жыцця, у якім лес і лёс сучасныя яшчэ і таму, што ўспрымаюцца быццам сінонімы.

Анатоль ЗЭКАЎ

Шахеразада на арэне

29 студзеня ў Беларускам дзяржаўным цырку адбылася прэ’мера новай праграмы “Унікальныя жывёлы з Аўстраліі”. “Першыя паказы прайшлі з грандыёзным трыумфам у перапоўненай зале, — расказвае памочнік мастацкага кіраўніка Белдзяржцырка Алена Цеплякова. — На арэне працуюць артысты, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё цыркавага мастацтва. Шчыра кажучы, мы ўпершыню здолелі сабраць такі вялікі “небасхіл зорак”. Таму гэта не проста новая праграма, а сапраўдны фестываль міжнароднага ўзроўню”.

З часоў распаду Савецкага Саюза Беларусь упершыню прымае на галоўнай цыркавой пляцоўцы краіны артыстаў з Прыбалтыкі. У праграме таксама ўдзельнічае заслужаны артыст Расіі Уладзімір Камардзін. Майстар клаунаднага жанру не проста паказвае буфанадныя нумары, кожная яго рэпрыза накіравана на кантакт з гледачамі. Уражвае і нумар Марыны Лапіяды “Веласіпедыстка з утаймаванымі сабакамі”. Пад купалам цырка можна пабачыць непаўторных кенгуру, дрэсіраваных лам, малп, вярблюдаў, пітонаў.

А другое аддзяленне праграмы ўяўляе сабой казку “Замак Шахеразады”. Гэта сапраўднае відовішча ва ўсходнім стылі. Словам, спяшайцеся бачыць! Прадстаўленне працягнецца да 4-га красавіка. Зоркі цырка ўжо чакаюць вас.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Такія ж, як і ўсе

“Я ставіла перад сабой мэту паказаць звычайных людзей, асабліва тых — не фізічны недахоп, а ў першую чаргу — вочы. Я імкнулася ўбачыць і перадаць вобраз чалавека як асобы. Я жадала сцерці гэтую перашкоду — інваліднасць... Была яшчэ самая першапачатковая мэта — здымаць гэтых людзей для іх жа саміх”.

Чаму ў аб’екты фотаапарата трапілі менавіта людзі з асаблівасцямі фізічнага развіцця? На гэтае пытанне ў фотамастачкі Зоі Мігунай-Андэрсан няма адзначнага адказу. Як распавядае сама аўтар серыі фотаработ “Звычайныя людзі”, жыццё ўжо даўно падводзіла яе да гэтага.

У 1999 годзе ў краіне з’явілася Беларускае маладзёжнае грамадскае аб’яднанне “Розныя-Роўныя”. Мэта арганізацыі — зрабіць магчымым дыялог грамадства і людзей з абмежаванымі фізічнымі магчымасцямі. Лёсы Зоі Мігунай-Андэрсан і розна-роўнаўцаў перасякліся зусім выпадкова...

Нараджэнне сына, які не чуе — цяжкае выпрабаванне для маці. Але нежданне падавацца лёсу не наступіла месца кр.ўдзе і адчаю. Зоя пачала здымаць маленькага Дзіму і ягоных сяброў па дзіцячым садку і школе. Аб стварэнні арганізацыі для маладых інвалідаў фотамастачка пачула па-

ральдэ. “Я не сумнявалася ні секунды. Была ўпэўнена, што менавіта гэта нам з сынам і патрэбна. Галоўнае — не забыць нумар тэлефона, які казалі ў эфіры толькі адзін раз...”.

Творчая біяграфія фатографа Зоі Мігунай-Андэрсан насычана падзеямі. Сярод выставаў трэба адзначыць удзел у калектыўных фотопраектах “Ландшафт цела — цела ландшафта” (1999 г.), узнагароду за другое прызавае месца на рэспубліканскім фатографічным конкурсе “Таінства малярства” (2000 г.), а таксама персанальныя выставы “Багі сярод нас” (1994 г.) і “Звычайныя людзі” (2004 г.). Работы фотамастачкі публікаваліся ў дацкіх выданнях “Foto & Video”, “Cupido”, а таксама ў беларускіх часопісах “Крыніца” і “Мастацтва”.

“Звычайныя людзі” — не заклік да жалю. Героі Зоіных фотаработ — такія ж як і ўсе хлопцы і дзяўчаты — з пачуццём гумару і сілай волі. З жаданнем жыць паўнаватасным жыццём, кахаць, сябраваць, быць шчаслівымі. Кожны здымак — мінус адзін стэрэатып у адносінах да людзей з фізічнымі абмежаваннямі. Мінус адно абмежаванне.

“Атрымалася ці не... Не ведаю дакладна, — разважае Зоя Мігунай-Андэрсан. — Тыя, каму я паказвала мае работы і з жапа-

леннем разказвала аб сваіх мадэлях — якія яны цудоўныя, і як я іх люблю, — спадзяюся, захавалі ў сэрцы пачуццё зацікаўленасці і жаданне пазнаёміцца з гэтымі людзьмі”.

Кацярына МАРГОЛЬ

АБСЯГІ

ГРОДЗЕНШЧЫНА

Госці з Польшчы

У ДOME-музеі Адама Міцкевіча горада Наваградка прайшлі адметныя мерапрыемствы, прысвечаныя гадавіне з дня нараджэння нашага славутага земляка Адама Міцкевіча.

Наваградчане прымалі гасцей з суседняй Польшчы, якія прыехалі на радзіму знакамітага паэта, каб браць удзел у музычна-паэтычнай вечарыне. Прадстаўнікі таленавітай моладзі з народнага цэнтра культуры горада Седльцэ Варшаўскага ваяводства выступілі перад прысутнымі з цікавай канцэртнай праграмай. Яны чыталі вершы А.Міцкевіча, выконвалі фартэп’яныя творы Баха, Шатэна, Бетховена, Рахманінава, Чайкоўскага.

Тут, у ДOME-музеі, была наладжана выстаўка работ майстроў традыцыйнай народнай творчасці, якую правяло УП “Скарбніца”. Гасцям і наведвальнікам прадманстравалі нацыянальныя касцюмы, прыгожыя саямяныя і гліняныя вырабы, а таксама камплекты з ільну. Палякі з вялікай цікавасцю наведлі помнікі гістарычнай даўніны Наваградка.

Ніхто не сумаваў

У дзіцячым садку № 10 Наваградка прайшоў чарговы сход “Клуба зносін”. Гэта мерапрыемства правялі для бацькоў, чые дзеці-інваліды навуваюцца ў спецыяльных групах цэнтра карэкцыйна-развіццёвага навування і рэабілітацыі.

Спачатку ўсе прысутныя разам праспявалі гімн “Клуба зносін” на музыку Р.Паулса. Потым удзельнікамі мастацкай самадзейнасці былі выкананы шматлікія песні, вясельля частушкі, вершы. Не абышлося без традыцыйнага салодкага стала з духмянай гарбатай і прысмакамі. Жарты, вясёлы смех... У гэты дзень нікому не давялося сумаваць. Усе разам, і дзеці, і дарослыя, бралі актыўны ўдзел у цікавых конкурсах, гульнях, танцах...

Надалей на такіх сходах плануецца правядзенне не толькі забавляльных мерапрыемстваў, але і тэматычных гутарак пра дзіцячае выхаванне. “Вельмі часта дзеткі-інваліды і іх бацькі застаюцца сам-насам са сваімі праблемамі, — зазначае В.Ракач, маці аднаго з дзіцяцей-інвалідаў. — Не сакрэт, што ў нашых дзетак кола зносін некалькі абмежаванае. Але, дзякуючы творчым калектыву цэнтра, які ўзначальвае А.Тарасюк, мы не адзінокія. Шмат у чым нам дапамагаюць вольныя цікавыя мерапрыемствы, якія яднаюць, збліжаюць і надаюць аптымізму”.

Яўген ЛАПЦЕЎ

Набыткі

і перспектыва

Прыемна сёння зайсці ў Дзятлаўскую школу мастацтваў — выдатна пастараліся будаўнікі. На рамонт будынка выдаткаваны значныя грашовыя сродкі. Цяпер вабяць свежасцю і прыгажосцю навуцальныя класы, актавая зала, перакрыты дах школы, добраўпарадкаваная вакол яе тэрыторыя.

Усё гэта натхняе настаўнікаў і вучняў на новыя працоўныя поспехі. Так, на мінулым рэспубліканскім конкурсе метадычных і творчых работ выкладчыкаў дзіцячых школ мастацтваў і дзіцячых музычных школ камернае трыо гэтай установы атрымала дыплом. Цяпер камернае трыо, вакальны і інструментальны ансамбль з поўнай аддачай сіл і ведаў рыхтуюцца да прысваення ганаровага звання “народнага”.

Нядаўна прайшоў раённы конкурс пляністаў. Сяпернічалі вучні малодшай і старэйшай груп. У малодшай першае месца заняла Таццяна Калодка, другое — Вольга Сямашка, а трэцяе дасталася Наталлі Шалеснай.

У старэйшай групе другое месца падзялілі Таццяна Аксёнава і Алена Лісіцкая, трэцяе прысуджана Лізе Шавель.

У калектыве школы мастацтваў з глыбінкі — цікавыя творчыя задумы на бліжэйшы час. Так, тут мяркуюць алжрыць курсы для дарослых і падрыхтоўчы клас для малых музыкаў. Вучняў гэтай установы чакае конкурс па струнна-народных інструментах, рэспубліканская алімпіяда па музычна-тэатральных дысцыплінах і інш.

Іосіф ЗАЯЦ

А хто банкрут?

Новую сцэнічную рэдакцыю п’есы Аляксандра Астроўскага «Свае людзі — паладзім» прапанаваў рэжысёр Мадэст Абрамаў і артысты Маладзёжнага тэатра ў спектаклі “Банкрут”. Чулае стаўленне да класікі расійскай драматургіі, тонкі псіхалагізм, стрыманае і трапнае выкарыстанне спецефектаў з лепшага боку характарызуе гэтую прэм’еру. У галоўных ролях — Наталія Дуванава (Ліпачка), Кірыла Андронаў (Падхалюзін), занятая так-

Ёсць альманах!

У снежні ў чыгальнай зале ўніверсітэцкай бібліятэкі адбыўся свосасаблівы творчы сход аўтараў, рэдактараў, выдаўцоў, педагогаў, студэнтаў і запрошаных гасцей.

На імпрэзе ў першую чаргу былі абвешчаны “бацька” і “маці” альманаха — пачынальнік складанай справы па падрыхтоўцы выдання Аляксэя Петрашкевіч і Ніна Загорская, якая з’яўляецца галоўным рэдактарам “Альфабэта”. З віншаваннямі і прапановамі выступілі: Анатоль Сабалеўскі — прафесар, доктар мастацтвазнаўства, які ў 1994 годзе заснаваў самую спецыяльнасць “літаратурная работа” на кафедры тэатральнай творчасці факультэта культуралогіі; Аляксандр Жураў — прафесар, дэкан

факультэта культуралогіі і сацыяльнакультурнай дзейнасці; Ларыса Голікава — загадчык кафедры тэатральнай творчасці; Марыя Захарэвіч — народная артыстка Рэспублікі Беларусь і інш.

Чыталі свае творы аўтары “Альфабэта”, сярод якіх былі Рыта Шаграй, Таццяна Ламонава. Гучала музыка: выконваліся песні на вершы “Балада пра паэта” Анастасіі Бардзіян і “Тэатральны раман” Айны Бяловай.

Прэзентацыя альманаха яшчэ раз паказала, што ва ўніверсітэце ёсць таленавітыя празаікі, паэты, драматургі. Ёсць чым ганарыцца. Ёсць новыя задумы і планы. Застаецца толькі чакаць выхалу новага нумара “Альфабэта”.

Вольга КРЫСЯНКОВА

Летам 2004 года пабачыў свет літаратурна-мастацкі альманах “Альфабэт”, у якім былі змешчаны творы студэнтаў, выпускнікоў і выкладчыкаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Доўгі час маляўніча аб’ява пра гэту радасную падзею здзіўляла і нават інтрыгавала адсутнасцю даты прэзентацыі. Аднак урэшце дачакаліся.

Глыток старадаўнасці

У Дзяржаўным Маладзёжным тэатры эстрады адбыліся “Сярэднявечныя каляды” з удзелам папулярных гуртоў “Guda”, “Bass Dance”, “Джам Бі Бум”, “Majestat”, “Ліцьвінскі Хмель”, “Вайдэлот”, “Яварына”, “Стары Ольса”. Усе музычныя калектывы, даволі папулярныя ў нашай краіне. Таму імпрэза атрымалася надзвычай цікавай.

Гэта добра, што ў Беларусі апошнім часам назіраецца цікавасць да сярэднявечнай спадчыны нашага краю. А сінтэз даўніны і сучасных рытмаў у музыцы прыносіць добры плён. Такая музыка па сённяшнім часе нечаканая, а таму “глыток” беларускай старадаўнасці значна больш прыемны, за рокат цяжкаметалічных гуртоў.

Уладзімір СТАРАСЦЕНКА

сама артысты Аляксандр Шароў, Сяргей Журавель, Наталія Аношчанка, Ганна Лавухіна ды інш.

Ясь КАВАЛЕВІЧ

Фота аўтара

Германія: навіны культуры

Абноўленая навука — новае грамадства

“Лядовая бібліятэка”

Напрыканцы студзеня ў Нямецкім гістарычным музеі ў Берліне адбылося афіцыйнае адкрыццё “Гола Эйнштэйна-2005”. Лейтматывам выступлення Герхарда Шродэра стаў заклік да стварэння новай навуковай культуры ў Германіі, калі навука мусяць усведамляцца ў якасці неад’емнай часткі паўсядзённага жыцця. Дзеля гэтага вучоныя, на думку федэральнага канцлера, павінны актыўна ўмешвацца ў палітычныя дэбаты і грамадскія дыскусіі, абуджаць цікаўнасць да навукі ў падлеткаў і дзяцей. У сваю чаргу, сродкам масавай інфармацыі варта больш увагі надаваць уласнай навукова-папулярнай скіраванасці, што магло б выяўляцца ў падрыхтоўцы рэпартажаў пра нана- і біятэхналогіі, медыцынскую тэхніку і фізіку элементарных часціц.

Берлінскае ўшанаванне Альберта Эйнштэйна (1879—1955) — выдатнага вучонага і страснага абаронцу сацыяльнай справядлівасці, мысляра і грамадзяніна свету, што не лічыўся з умоўнасцямі і стандартамі, — распачало цэлы шэраг выстаў і мерапрыемстваў.

Пасля дзесяцігадовай падрыхтоўкі кельнскі мастак Лутц Фрыч прадставіў праект, што сімвалізуе сабою дыялог навукі і культуры. Са студзеня 2005 года на нямецкай антарктычнай станцыі “Георг фон Найрмаер” Інстытута марскіх і палярных даследаванняў імя А. Вегенера пачала працаваць бібліятэка. Памяшканне яе ўяўляе сабою спецыяльны кантэйнер, пафарбаваны ў зялёны і ружовы колеры, які знаходзіцца на паверхні вечных льдоў, а сама станцыя “Найрмаер”, дзе падчас антарктычных летніх месяцаў жывуць 50 чалавек, размяшчаецца пад снегам.

Спецыяльна для бібліятэкі былі сабраныя сотні кніг, прычым на многіх з іх тыя, хто падарыў тую альбо іншую кнігу, пакінулі дароўчыя надпісы. Зімоўчыкі, што праводзяць на станцыі па 14-15 месяцаў і на працягу амаль 9 месяцаў падтрымліваюць сувязь са светам толькі праз радыё ды Інтэрнет, атрымалі ў падарунак не проста збор кніг, але сапраўдную крыніцу натхнення для працы і доследаў.

Асоба, гісторыя, час — яднаюць нас

Хай тыя ведаюць,
што з'явіцца па нас,
ую праўду пра жыццё
у нас і прайшлы час...

М.Багдановіч

Ёсць Асобы ў беларускай гісторыі, юбілейныя даты якіх адзначаюцца вельмі шырока, вялікай колькасцю мерапрыемстваў. Існуюць Асобы, невядомыя шырокаму колу беларусаў, але імёны якіх упісаны ў кнігу памяці Беларусі.

архіваў С.Панізніка і М.Труса. Экспанаваліся арыгінальныя фотаздымкі Л.Краскоўскай, яе рукапісы, артыкулы, матэрыялы аб дзейнасці Дзвінскай дзяржаўнай беларускай гімназіі, перыядычныя выданні 30-х гадоў XX ст. ("Голас беларуса", дадатак да яе — "Беларуская школа ў Латвіі", "Перавясла" і інш.), кнігі з бібліятэкі бацькі. Шырока была прадстаўлена эпістальная спадчына Людмілы Краскоўскай — лісты да С.Панізніка, Н.Лазарвай, дачкі Ул.Жылкі, супра-

годдзе славакі працягваюць нам руку супрацоўніцтва, там рытууюцца спецыялісты па беларусістыцы. Таму наша памяць пра Людмілу Краскоўскую ёсць маральны абавязак, вяртанне зробленага ёю — нам".

На праблеме актуалізацыі кантактаў і прысутнасці славацкай літаратуры на Беларусі на сучасным этапе засяродзіла ўвагу прысутных кандыдат філалагічных навук, дацэнт БДУ Алена Вострыкава. У яе дакладзе прагучала, што славакі адчуваюць блізкасць і роднасць да беларусаў па ментальнасці, па гісторыі, займаюць аднолькавую пазіцыю з намі па многіх пытаннях.

Праблему культурных сувязей паміж народамі закрануў у сваім дакладзе загалчык кафедры славацкіх літаратур БДУ, прафесар, доктар філалагічных навук, Іван Чарота. Ён падкрэсліў: "Гэта той выпадак, калі мы маем справу з меншымі народамі. Мы звярталіся, акцэнтавалі ўвагу на чэшскай літаратуры, пакідаючы ў ценю славацкую, так найперш глядзяць на рускую літаратуру, у ценю пакідаючы беларускую. Аднаводна, гэта накладае на нас большую адказнасць, патрабуе сіл і намаганняў." Даследчык адзначыў, што сёння сваю ўласную прысутнасць у Славацкім Беларусі вельмі выразна зафіксавала, перш за ўсё дзякуючы беларусам, якія жывуць і працуюць там. У планах літаратараў абедзвюх краін — выданне анталогіі перакладаў сучасных беларускіх паэтаў на славацкую мову і славацкіх на беларускую.

Але ўсе кантакты паміж народамі — гэта ў першую чаргу кантакты паміж асобамі. І неверагодна цікавыя, значныя, вартыя ўвагі факты адкрываюцца пры ліставанні. Супрацоўнікам Літаратурнага музея М.Багдановіча таксама папашчалі значыцца ў адрасах Людмілы Краскоўскай.

Паўліна Качаткова расказала пра перапіску з Людмілай Іванаўнай, пра матэрыялы ад яе, якія зараз зберагаюцца ў музеі.

Завяршыць апавед пра навуковыя чытанні, якія адбыліся ў Літаратурным музеі М.Багдановіча, хочацца радкамі Сяргея Панізніка:

*У заваях зімы
не заблудзіцца час,
Будзем памятаць мы,
будуць помніць пра нас...*

Ірына МЫШКАВЕЦ,
вучоны сакратар Літаратурнага
музея М.Багдановіча

НА ЗДЫМКУ: арганізатары і
ўдзельнікі мерапрыемства.

Фота забяспечаны аўтарам

Напрыканцы снежня народнаму пісьменніку Беларусі Івану Чыгыр-наву споўнілася 67 гадоў. У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася ўрачыстая вечарына і адкрылася выстава з фондаў музея і архіва

свае адчуванні, звязаныя з гадамі Вялікай Айчыннай вайны, прызнаўшыся: "Я быццам увесь час стаю пад ваенным дажджом". Учэпістая дзіцячая памяць захавала той боль і жах ваенных гадоў, наклала адбітак на творчую дзейнасць пісьменніка.

Дзеля жыцця на Зямлі

сям'і пісьменніка, прымеркаваныя да юбілейнай даты. Вечарыну вёў Уладзімір Гілеп, старшыня Беларускага фонду культуры. Іван Чыгырнаў некалькі гадоў узначальваў гэты фонд. Уладзімір Аляксандравіч зазначыў, што гэта быў час актыўнай і плённай працы калектыву, шмат было прапанавана новых цікавых праектаў. Праект "Спадчына", які распачалі ў тыя гады, і зараз не страціў сваёй актуальнасці і ажыццяўляецца супрацоўнікамі фонду.

Успамінамі пра Івана Чыгыр-нава падзяліліся вядомыя пісьменнікі Анатоль Варцінскі, Віктар Казько, Генадзь Бураўкін, Сяргей Законнікаў. Шмат шчырых і цёплых слоў пачулі родныя і блізкія Івана Гаўрылавіча, якія былі на вечарыне — жонка Людміла Прохараўна, дачкі Тацыяна і Алена, сястра Ларыса Гаўрылаўна.

Імя Івана Чыгыр-нава добра вядомае не толькі ў літаратуры. Рэжысёрам І. Дабралобавым па рамане "Плач перапёлкі", "Апраўданне крыві", "Свае і чужыны" на кінастудыі "Беларусьфільм" створаны шматсерыйны тэлевізійны фільм "Плач перапёлкі". Кампазітар У. Кандрусевіч паводле рамана "Плач перапёлкі" напісаў аднайменную сімфонію, якая прагучала на адкрыцці вечарыны ў музеі.

Дзмітрый Бугаёў зазначыў, што магутная проза Івана Чыгыр-нава будзе цікавіць і прыцягваць увагу як даследчыкаў, літаратуразнаўцаў, так і чытачоў рознага ўзросту. Значнае месца ў творчай спадчыне Івана Чыгыр-нава займаюць творы на ваенную тэматыку. І гэта невыпадкова, таму што сам пісьменнік належыць да пакалення "дзяцей вайны". Бестурботная радасць дзяцінства, светлыя мары і спадзяванні былі азмрочаны жудаснай фашысцкай наваляй. Таму, відаць, і акрэсліў Іван Чыгырнаў

Дзеля міру на Зямлі і выйшлі з-пад пяра аўтара шматлікія творы на ваенную тэматыку, каб наступныя пакаленні больш не спазналі трывожных часоў ліхалецця.

Да мерапрыемства ладзілася выстава "Дзеля жыцця на Зямлі...", дзе ўпершыню прадстаўлены рукапісы, фотаздымкі, дакументы, друкаваныя выданні, кнігі на розных мовах, асабістыя рэчы пісьменніка. У экспазіцыйных комплексах распавядаецца пра важныя вехі асабістым жыццё Івана Чыгыр-нава, пра студэнцкія гады, яго першыя паэтычныя спробы, напружаную работу над празаічнымі творами, працу ў рэдакцыі часопіса "Полымя". Асобнае месца на выставе займаюць перакладныя творы пісьменніка на розныя мовы, якія выйшлі больш як на дваццаці мовах свету. Значная колькасць экспанатаў, прадстаўленых на экспазіцыі, да гэтага часу беражліва захоўваліся ў сям'і Івана Чыгыр-нава. Напярэдадні юбілею ўдава пісьменніка Людміла Прохараўна разам з дзецьмі вырашылі перадаць гэтыя каштоўныя і памятнаыя матэрыялы, звязаныя з творчасцю Івана Гаўрылавіча, у фонды музея, дзе яны зоймуць сваё належнае месца. А тыя, хто прыйдуць на экспазіцыю змогуць бліжэй пазнаёміцца з творчасцю пісьменніка, якая ўяўляе сабой адну з яркіх старонак сучаснай беларускай літаратуры.

Святлана ПАЎЛАВІЦКА,
заг. навукова-экспазіцыйная
аддзела ДМГБЛ

Здымак забяспечаны аўтарам

НА ЗДЫМКУ: Старшыня беларускага фонду культуры Уладзімір ГІЛЕП; удава пісьменніка Людміла ЧЫГЫРНАВА; дырэктар ДМГБЛ Лілія МАКАРЭВІЧ

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча прайшлі навуковыя чытанні, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Людмілы Краскоўскай, дачкі беларускага грамадскага дзеяча, педагога Івана Краскоўскага. Калі паспрабаваць у лічбах перадаць, зробленае ёю за 95 гадоў жыцця, то можна адзначыць: 3 гады працы ў Пражскім нацыянальным музеі, 57 гадоў — у Славацкім нацыянальным музеі (г. Браціслава), удзел у больш чым 50 археалагічных раскопках, 270 публікацый, 4 манаграфіі, з іх 2 — на славацкай і 2 — англійскай мовах (апошнія выданы Оксфардскім універсітэтам у Англіі).

Для таго, каб ушанаваць слаўнае імя Людмілы Краскоўскай, у музеі Максіма Багдановіча сабраліся вядомыя навукоўцы, літаратары, музейныя супрацоўнікі.

Шчырым словам вітала ўсіх сабраўшыхся Тацыяна Шэляговіч, дырэктар музея. Яна пазнаёміла прысутных з выставай, у якой прадстаўлены матэрыялы з фондаў музея, а таксама з асабістых

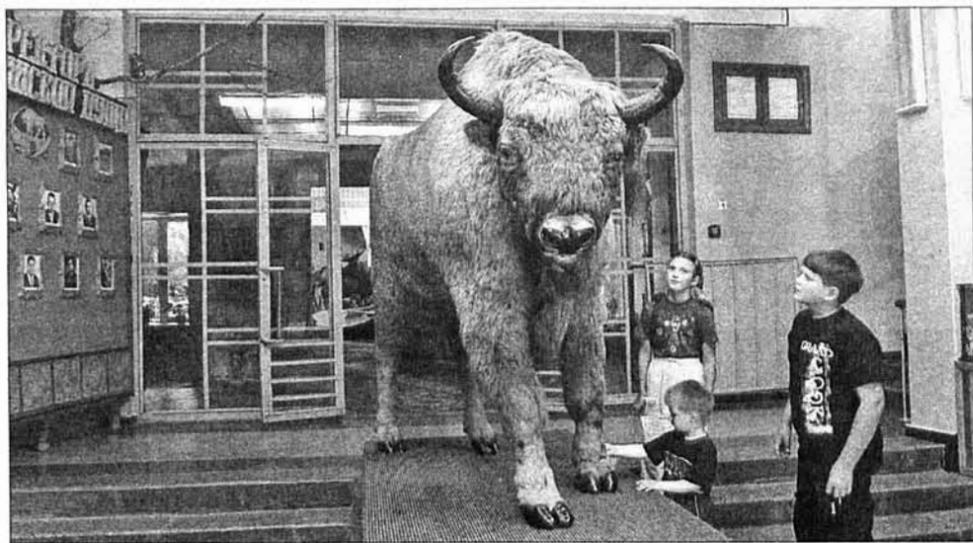
цоўнікаў музея Максіма Багдановіча. На канферэнцыю даслаў сваё прывітальнае слова Мікола Мушынка, прафесар, доктар філалагічных навук, акадэмік НАН Украіны. Ён асабіста ведаў Людмілу Краскоўскую, неаднаразова сустракаўся з ёю, цаніў яе выдатнага навукоўца, цалкам адданага сваёй справе. Яна была першай жанчынай у Чэхаславакіі, якая стала кандыдатам навук у галіне археалогіі. Навукоўцы лічаць яе заснавальніцай сучаснай славацкай археалогіі, ставяцца да яе з вялікай павагаю.

Мікалай Трус, дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, нагадаў некаторыя цікавыя моманты біяграфіі Л.Краскоўскай. Адзначыў, што яна была жывым сведкам падзей, адкрыла сапраўдную старонку беларускай Прагі, Чэхіі і Славакіі міжваеннага перыяду. Як падкрэсліў М.Трус, "Наша ўвага да яе невыпадковая, праходзіць на хвалі актыўнасці славацка-беларускіх кантактаў. За апошнія дзесяці-

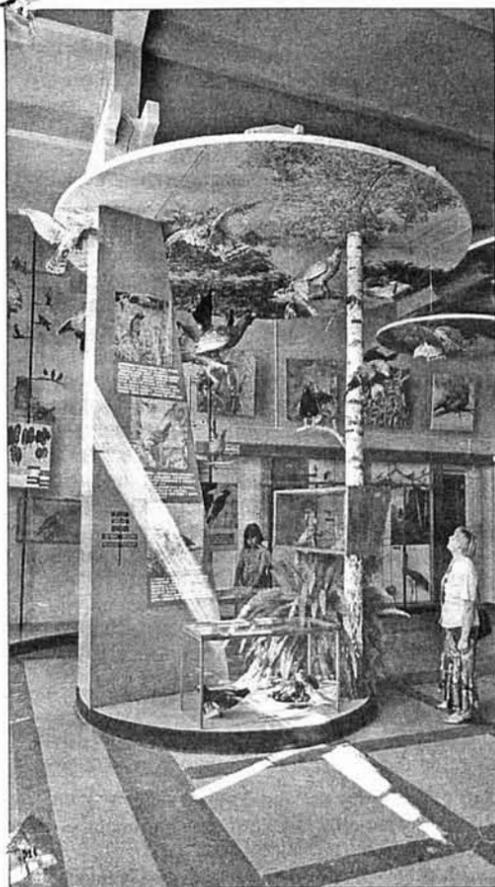
Цішыня незвычайная, і ў гэтых маўклівых і светлых залах зусім да месца згадваецца вядомы фразеалагізм — цішыня музейная. Чуваць, як побач нясмела перашэптваюцца зранку яшчэ рэдкія тут наведвальнікі, зводдаль на нейкі момант засяроджвае ўвагу прыглушаны голас экскурсавода. І тады, вырваўшыся з раптоўнага здранцвення, выкліканага самотным у сваёй нерухомасці царствам даўно нежывых звяроў, птушак, рыб, паўзуноў, насякомых, усё навокал пачынае набываць рэальныя абрысы і сэнс. Ажываюць удала падсвечаныя вітрыны, стэнды, вітражы, арыгінальныя кампазіцыі і макеты, праясняюцца ствалы дрэў, якія, прабіўшы высокую белую столь, “прараслі” аж на другі паверх прасторнага памяшкання.

1960. Дзесяткі, а то і сотні чучалаў жывёл і птушак, багатыя калекцыі земнаводных, паўзуноў, шкоднікаў лесу, як бачна, рыхталіся не адным пакаленнем музейных супрацоўнікаў, а сёння гэтая вельмі турботная і руплівая справа вядзецца пад пільным кіраўніцтвам начальніка музея Рыгора Юстынавіча Раманюка. Пра гісторыю пупшчы, яе непаўторны жывёльны і раслінны свет расказваюць больш як 700 экспанатаў, размешчаных на двух паверхах у шасці экскурсійных залах агульнай плошчай 830 м², хоць на агляд тут выстаўлены далёка не ўсе пупчанскае багацце і скарбы — на гэта не хопіць, бадай, самага вялікага часнага манежа.

Першая зала музея прысвечана далёкай і блізкай гісторыі Белавеж-

Рукамі экспанаты не чапаць!

Пакуль мы ходзім ад стэнда да стэнда, ад экспазіцыі да экспазіцыі, музей паступова запаўняецца экскурсантамі, але і зараз нішто не парушае ранішняю цішыню — ні гуку, ні шлоху. У музеях наогул не прынята хадзіць падбегам, а наперадзе яшчэ ж чатыры залы чароўнай прыгажосці. Самая вялікая — акурат тая, дзе шурпатыя ствалы дрэў падпіраюць столь другога паверха. Тут, як жывыя, глядзяць на вас барсук, янотападобны сабака, гарнастай, куніца, чорны тхор, воўк, рысь, казуля — у маўклівай згодзе сабраны разам і міралюбныя звыры, і іх непрымірымых ворагі. Вось і персанажы дзіцячых казак: вожык, ліса, заяц. Яшчэ адна зала, чацвёртая, прысвечаная птушкам Белавежы — ад ястраба-цеяроўніка да зусім дробнага кулічка-мардункі, ад чорнага бусла да такоўчага глушца, якіх, дарэчы, у пупшчы засталася вельмі мала. Цікава, што турысты могуць пабачыць у натуре гнёзды лебедзя-шыпуна, рэмеза, канюка і іншых птушак. Багатыя таксама калекцыі качак і гусей, соў і лятучых мышэй, сярод земнаводных — бабры, андатра, выдра, з паўзуноў — вуж, гадзюка, мядзюка. Ёсць калекцыі белавежскіх матылёў і вусеняў, а разнастайную калекцыю рыб упрыгожвае велізарны пчупак, каля якога горка ўздыхнуў не адзін рыбак, ды, зноў жа, кожнага здзіўляе чорны вугор, а яны, аказваецца, не так і даўно яшчэ вяліся ў нешматлікіх вадаёмах Белавежы.

Паўсюль на сценах і ў кожным прыдатным закутку, узнаўляючы непаўторныя ў першароднай прыгажосці мясцовыя пейзажы, размешчаны багаты ілюстрацыйны матэрыял, але тое, што на аб'ёмных фотаздымках пераважае выява пагрырха гэтага краю — зубра, не дае ні на секунду засумнявацца: мы знаходзімся ў славутым і адзіным у сваім родзе Музеі прыроды “Белавежская пупшча”.

Размешчаны ў вёсцы Камянюкі, перад самым уездам у неабдымныя пупчанскія нетры, а наогул убакі ад вялікіх дарог, белавежскі музей сёння вядомы далёка за межамі нашай краіны, і пра тое сведчыць даволі ўражлівая лічба: колькасць экскурсантаў за год даўно перавысіла сто тысяч. Пра іхні быт і змястоўны адпачынак пастаянна клапоціцца адміністрацыя нацыянальнага парку. Так, у гасцінічным корпусе нядаўна праведзены еўрарамонт, да паслуг турыстаў шыкоўны рэстаран з усімі аtryбутамі пупчанскай экзатыкі ў афармленні, і сёння, пры яшчэ даволі няўстойлівых рыначных адносінах, ужо не выклікае парэчання, што ў гэтым жа самым будынку, акурат пасярэдзіне, увагу нават задумлівага вандроўніка прывабіць сціплая шыльда “Музей прыроды”, а год яе з’яўлення дакладна пазначаны звонку на белай прамакутнай вежы:

скай пупшчы, дзе шмат ілюстрацый і дакументаў, што сведчаць аб нялёгкім і няпростым мінулым гэтага дзівоснага краю. Але ўжо прама ў вестыбулі экскурсантаў сустракае дабрадушны і велічны Пугінал — чучала самага знакамітага зубра з пяці суродзічаў, якія ўлетку 1946 года былі закуплены і прывезены з Польшчы для выратавання і працягу зубрынага роду. Пугінал быў магутным і прыгожым уладаром пупшчы, аднак і цяпер, у выглядзе памайстэрску вырабленага муляжа, стоячы на невысокай падстаўцы, ён з’яўляецца галоўным і бяспрэчным сімвалам Белавежы. У гэтай жа гістарычнай зале, акрамя экспанатаў-дакументаў, выставы кніг, фотаздымкаў, карцін увагу наведвальнікаў звяртае таленавітая кампазіцыя-мініяцюра пад шклом, дзе на бялёткім снезе каля вогнішча балюе старадаўняя шляхта пасля ўдалага палявання. Неўтаймоўныя апетыты магнатаў прывялі да таго, што яшчэ ў XVII ст. былі знішчаны ў пупшчы апошнія еўрапейскія туры, а ў XVIII ст. зніклі і тарпаны. Зразумела, у музеі, дзе няма выпадковых экспанатаў, усё ж найбольш поўна і аб’ёмна адлюстравана трагічная гісторыя белавежскага зубра, прама я пагроза знікнення якога даўно мінула, але ён па-ранейшаму занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі.

Нягледзячы на векавыя выпрабаванні і жорсткія войны, якія ні разу не абміналі Белавежскую пупшчу, яе жывёльны свет усё яшчэ багаты і разнастайны, аб чым сведчаць з густам аформленыя стэнды, выставы, экспазіцыі Музея прыроды. Наведвальнікі ўбачаць сярдзітага мядзведзя, які запхнуўся ў хадзе, абпаіраючыся на зламаны бярэзінку, вунь там на сцярожана прыціхла сям’я дзікіх вепраў, далей гатовыя шпуснуць убакі тарпанападобныя конікі, а побач з імі горда нясуць сваю першародную веліч як быццам каранаваныя ласі. Шматлікія экскурсантаў падоўгу прастойваюць каля гэтага ці не самага славутага ў музеі стэнда: два высакародныя алёны счэпіліся галінастымі рагамі ў рыцарскім паядынку, ды так не змаглі раз’яднацца, пакуль іх, замардаваных, не знайшлі людзі. Трагедыя адбылася яшчэ ў 1969 годзе, калі аквяры вераснёўскіх вяселляў сталі музейнымі экспанатамі, і гэта не адзіны выпадак гібелі самцоў-рагалеў у час гону. З сумам варта зазначыць, што ў Белавежскай пупшчы цяпер няма і бурых мядзведзяў: сыплы, зніклі, знішчаны яшчэ сто гадоў таму і больш сюды не вярнуліся, так што музейны Міхайла Патапавіч з бярэзінай у лапах і раз’яўленай пашчай выклікае цалкам зразумелыя асацыяцыі: хто ж вінаваты ў бедствах пупшчы, як не сам чалавек?

Экспазіцыйныя залы музея можна прайсці з канца ў канец, ды і не адзін раз, але цяжка, няпроста, а хутэй і немагчыма запомніць усе багаці і славатасці ляснога краю, выстаўлены напакат. Скарбы, што сабраны тут, занадта каштоўныя, каб іх чапаць рукамі, пра што папярэджвае і таблічка пры ўваходных дзвярах. Адно застаецца несумненным і неабвержным: Музей прыроды ў вёсцы Камянюкі адкуль мы, уражаныя і зачараваныя, толькі што выйшлі, сваёй духоўнай сутнасцю цалкам адпавядае славе і велічы старажытнай Белавежскай пупшчы, якая побач з возерам Байкал і вадаспадам Вікторыя рапэннем ЮНЕСКА яшчэ ў 1992 годзе ўключана ў спіс аб’ектаў Сусветнай спадчыны чалавецтва.

Віктар ГАРДЗЕЙ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Трывога ДУШЫ

Так я назваў сваю прадмову да новай кніжкі Эдуарда Зубрыцкага "Рабінавыя астравы", якая нядаўна выйшла ў свет. Адрэзак заклікаю амагараў паэзіі, пачынаючых і ўжо сталых паэтаў: набывайце і чытайце. І вы не пашкадуеце, што патрацілі час. Ён вернецца з вершамі і паэмамі гэтага цікавага і самабытнага паэта. Яго паэзія — ад неба і зямлі, ад родных ніў і хат, ад продкаў і нашчадкаў сваіх. Усё на зямлі дарагое і блізкае паэту. І

пра ўсё ён піша пераканаўча і пераканана. Піша так, што хочацца чытаць ягоныя душэўныя і трывожныя радкі, напоўненыя радасцю, болям, надзеяй ды верай. І любоўю — любоўю да ўсяго, што яго акаляе. Напрыклад, вось такія радкі:

*Запомню душою цвярозай
Маленькай радзімы выток.
І гэты ставок, і бярозы,
І горкі над хатай дымок.*

Ён не можа не любіць усё сваё, бо вёска Шклянцы на Верхнядзвіншчыне, дзе нарадзіўся паэт, як і ўсе нашы маленькія і вялікія вёскі і сёлы, багатая цудоўнай прыродай, шчодрымі на душу людзьмі.

Нешта роднае ёсць ва ўсіх паэтаў. У мяне з Эдуардам — ціхая радасць і светлы сум за ўсё на белым свеце. А свет — вялікая наша беларуская зямля і куточак на ёй, адзіны і непазбыўны, як радасная сляза на вейцы. У ім нарадзілася усё, першае каханне з яго слодыччу і гаркотай таксама:

*Іней дачасна цвіце ў валасах —
Восені поэмы.
Нам бы сустрэцца
на далёкіх шляхах...
Ветрана.
Позна.*

Цытаваць можна амаль кожны верш паэта. Можна бясконца казаць пра яго добрыя словы, не прыдзіраючыся да нейкіх нязначных недахопаў.

Асобны раздзел зборніка склалі паэмы пра гераічнае мінулае (паэт упэўнена пераходзіць, калі гэта трэба, ад ціхіх струн пранікнёнай лірыкі да высокіх нот грамадзянскага гучання). Як сказана ў анатацыі да кнігі, герой твораў Эдуарда Зубрыцкага нясе на сабе і ў сабе, я падкрэсліў бы, адказнасць за ўсё, што дзеіцца ў свеце. Ён і сам адчувае гэтую адказнасць і завярае нас, што:

*...Дзе б ні быў,
Мне заўсёды і шчасна,
І ўтульна, і любя,
І за ўсё вам, жыты,
Самы нізкі сыноўні паклон...*

Алег САЛТУК

Прагнасі! Прагнасі! Прагнасі!
Янка Лайкоў.

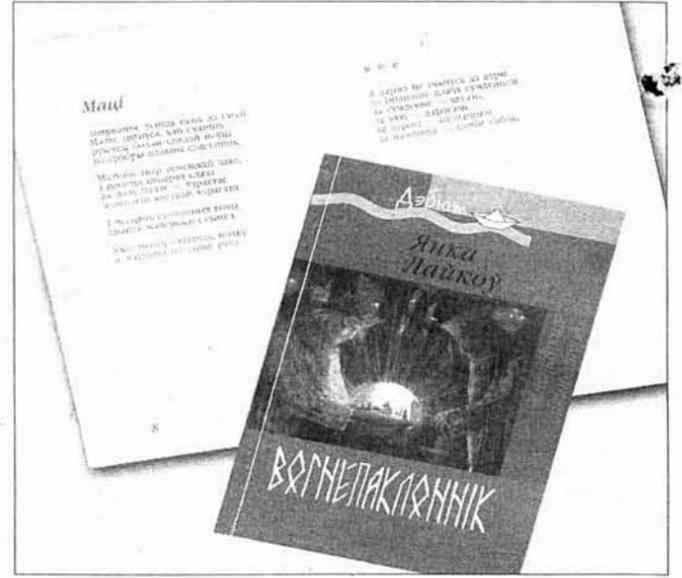
Здабываць (ствараць агонь) людзі каменнага веку навучыліся тады, калі ў іх рукі трапілі два адмысловыя паленцы. Потым іскры сталі высякаць з крэменю. Нарэшце паэты жалезнага веку сталі карыстацца крэменем.

У трэцім тысячагоддзі ад нараджэння Хрыстова для Польшы паэтам таксама патрэбныя хаця б два паленцы — два словы: добра, калі яны рыфмуюцца. Агонь духоўнасці ў нас у асаблівым дэфіцыце.

Можна церці доўбень аб доўбень, пень аб пень, яловую галаву аб дубіну — агменю з такога вершавання не выкасаць. Літаратура застанецца ў жывёльным царстве дэмагогіі, прыслужніцтва, пустазвонства.

Янка Лайкоў у зборніку вершаў "Вогнепаклоннік" марыць пра Агністае Царства. Ён сам "нібы вогненны боль наваліныцы". Паэт "на вогненных вятрах" абвясчае: "Болей не будзе абрыдлага болю. Я — Вольны Птах".

Чытач Янкі Лайкова мог бы напачатку папракнуць героя ягоных вершаў у такой навязлівай як на сённяшні дзень амбіцыйнасці. Тут недалёка і да перформансу. Бо на роўні з крутымі бізнесоўцамі віруюць сёння і "крутыя" ма-

Крык агню

ладцы літаратары. Але ж talanton — высокая ступень здольнасці — адрозніваецца ад іншага грэчаскага слова talanton, якім пазначалася самая буйная вагавая і грашова-падлікова адзінка. Бразгатаннем не доймеш удумлівага паэтавага створцу — слухача-чытача.

І вось я ўчытваюся ў "Маналог падбітага птаха". "Вольны Птах" Янкі Лайкова мог бы застацца натуршчыкам у майстэрні мастака ці манекнам на подыуме. Але яму крычаць: "Ты не наш, не наш..." Паэту-птаху застаецца прамовіць: "І я адзін, адзін у цэлым свеце". Для роздуму над "незразумелым і невядомым", для мыслення, чаму "ратуе нас агонь — гарачы, аж балючы" і пішуць, і чытаюць паэтычныя творы. Асабліва тады, калі "у смуге патанае Радзіма".

Успешна, што для Янкі Лайкова

*Народжаная сумленнем, споведзь —
гэта неўсвядомленая сувязь з Богам.*

Мушу зазначыць, што мы пачалі "божжашча" да прыкрасці няшчыра і паказушна. Яшчэ больш брыдка мода мажоскацца і сексуаліцца ў тэкстах. Але ж па вялікім рахунку грэхам назавуць вылузванне паэтаў — каб аказацца свяцейшым за Папу Рымскага, эксплуатаваць Святое Імя "всё" — марна, дарэмна.

Сустрэкаючы ў Янкі Лайкова далікатныя радкі з выяўленнем духоўнага мыслення, не лічу прэтэнцыёзна-угодлівым яго, "вогнепаклонніка", судакрананне з Высокай Ісцінай:

*...раптоўна апрытомнелы, трымаюся за
Тваю руку, Ойча.*

А ўвогуле назву зборніка лічу выпадковай. "Вогнепаклоннік" — гэта не тэма кніжкі, не ідэя творчасці Янкі Лайкова. Хутчэй за ўсё гэта паэтычная фронда, яго брэнд, які любяць зараз абстаўляцца літаратуразнаўцы замежнікамі, ды не заможнымі слоўцамі. "Знайшоў сабе вежу", — паўтараюся ўслед за аўтарам.

А вось яго "акраец паветра" здорава падыходзіць, каб абазначыць ў паэтычным майстэрстве Лайкова. Прымаю ключныя словы з "Крыку агню": "Прагнасі! Прагнасі! Прагнасі!" Паддаюся разам з ім на тое, каб "сваё ўласнае сэрца прымусяць згарэць у агні змагання".

Вершы Янкі Лайкова з "Вогнепаклонніка" сустракаў і ў "Родным краі" за 2004 год. Вось радок са жнівенькай старонкі: "Паэзія мне засціць вочы". Чыноўным лакеям і дагоднікам, фанабэрам і купалаўскім "беларускім сынам" не засціць вочы наша духоўная лапчожнасць. Памятаю, як здэкаваліся з Максіма Танка за мадэрновыя еўрапейскія формы вершавання. Але пазней і ў саміх крытыкаў пачалі з'яўляцца верлібры... У Янкі Лайкова добры слых на сучасныя павевы: ёсць у яго і традыцыйныя чатырохрадкоўі, радкі без рыфмаў і знакаў прыпынку. Мне, даўняму служакі музы, шкада, канечне, калі слова "верш" падмяняецца словам "тэкст". Галоўнае, каб мы не забыліся на незаменны тэрмін — "паэзія". Традыцыйныя "куплеты" з перакрываваемымі рыфмамі мне і зараз хочацца параўнаць з кулямётнымі лентамі на петраградскіх матросах. Тыя на мастах у пракожных пад'ямалі крысо, і людзей з атласнымі ці шоўкавымі падшўўкамі выкідвалі ў Няву. Не са зрэб'я падшўўка нават у недасканалы верша Янкі Лайкова. Не зьялася ў нас каста паэтаў-інтэлігентаў! Асперагайся, Янка, рэвалюцыйных матросікаў.

І не старайся ў наступных зборніках быць старэйшым за свой век. У цябе "...за плячыма — крылы", а ты пабудзеш "на замчышчач тугі", — і ўжо "дрыжаш павекі стомленых вачэй". Хто паверыць табе: "прадчуваю: скону не стрымаць"?

Думы пра вечнае могуць абысціся і без такіх прыгнутых сантыметраў:

*... я адыду туды, дзе снег
спадзе попелам у студзень.*

Такая паэзіяная сівалосасць мае той жа эффект, калі дужа-дужа пажылы паэт пачынае цёхкаць пра юрлівыя задыхі, утрапенне ад гарачага лагва маладой каханкі.

Дваццаць пяць летаў і зім для вогнепаклонніка самы час насалоць, калі "світанне разгараецца за акном, яснее верш". Застаецца яшчэ раз паўтарыць: "Прагнасі! Прагнасі! Прагнасі!" Да змогі, малады паэт — традыцыйналіст і наватар, інтэлектуал і містык, міфалаг і бібліст...

Хай і астатнія характарыстыкі творчасці, выказаныя рэдактаркай твай кніжкі І. Дабрыян, спраўдзяцца ўпоўніцу.

*"Вецер будзе на пляцы нам помнікі..."
Не! "Нас вельмі мала..."
Таму: "Мы маем сёння што сказаць..."*

Сяргей ПАНІЗНІК

У «Палесся» — свой твар

Выходзячы ў Гомелі, літаратурна-гістарычны і грамадска-культурны часопіс "Палессе" стараецца ахапіць рэгіён, што патрапляе пад вызначэнне, якое і стала ягонай назвай, а гэта значыць не толькі Беларусь, а і суседнія краіны — Расію і Украіну. Таму ў "Палессі" можна напаткаць творы на трох мовах. Аднак адметнасць гэтага выдання не толькі ў гэтым. "Палессе" выдаецца з 1996 года дзякуючы ягонаму заснавальніку і нязменнаму галоўнаму рэдактару, журналісту і пісьменніку, шчыра захопленаму беларушчынай Рыгору Андрэяўцу. А гэта значыць, што Рыгору Мікалаевічу трэба дбаць не толькі пра тое, каб годна трымаць прафесійную марку часопіса, а і клапаціцца аб грошах, без якіх, вядома, чарговы нумар не пабачыць свет. Ахвочых жа фундаваць падобныя праекты на Беларусі, на жаль, пакуль вельмі мала, таму і прыходзіць "Палессе" да чытача нерэгулярна. Ды, нездарма кажучь: свята, якое чакаеш з асаблівым нецярпеннем, дорыць шмат

радасці. Сведчанне таму і здвоены першы-другі нумар часопіса, што пазначаны лістападам 2004 года.

Як і заўсёды, у "Палессі" шмат матэрыялаў, вартых увагі. Гэта тычыцца і паэзіі, і прозы. Нязменна багаты раздзел "Публіцыстыка". І ўсё ж сярод мноства іх хацелася б вылучыць нарыс самога Р. Андрэяўца "Спіс Судніковіча", што прапануецца ў раздзеле "Гісторыя і краязнаўства" і стаў вынікам паездкі Рыгора Мікалаевіча ў Сібір і яго сустрэчы ў Цюмені з мясцовым краязнаўцам Анатолем Судніковічам. Гэты чалавек даўно збірае матэрыялы пра беларусаў, якія з рознай нагоды апынуліся ў далечыні ад сваёй радзімы і збіраецца выдаць пра іх кнігу.

Цікавы ўжо сам па сабе аповед пра Анатоля Мікалаевіча, які "адзін з усіх рускіх у Расіі... пры апошнім перапісе насельніцтва назваў сябе беларусам". І на тое былі падставы, бо Судніковіч паходзіць з беларускага роду — ягоны дзед колісь жыў у вёсцы Фалькі, што недалёка ад Маладзечна, а ў 1903

годзе ў пошуку лепшай долі разам з жонкай і трыма сынамі падаўся ў няблізкі свет. Але калі многія забываюцца пра свае карані, дык Анатоля Мікалаевіча, наадварот, заўсёды пра іх памятае. Пачуццё своеасаблівага абавязку перад Беларуссю падштурхнула яго і на тое, каб назваць рэпрэсаваных беларусаў, якія трапілі ў Сібір. Так і з'явіўся спіс, што складаецца з 229 прозвішчаў і змешчаны ў канцы артыкула. У публікацыі да месца заўвага, зробленая Р. Андрэяўцом: "Мы загалды просім прабацэння ў чытачоў за магчымыя памылкі ў напісанні прозвішчаў асуджаных, месца іх нараджэння. Усе гэтыя дадзеныя запісвалі не надта пісьменныя следчыя НКУС". Ён упэўнены, што родныя і знаёмыя сярод іх пазнаюць сваіх. Важкасць публікацыі яшчэ і ў тым, што ў артыкуле прыводзяцца новыя звесткі, якія тычацца жыцця ў зняволенні знакамітага беларускага навукоўца, першага прафесара геаграфіі Аркадзя Смоліча.

Вершыца, што "Палессе" і ў далейшым чакаюць значныя набыткі. Ва ўсякім разе галоўны рэдактар часопіса не страчвае аптымізму. Не страчваюць яго і ўсе тыя, хто разумее: чым больш выданняў, тым лепш. Асабліва, калі яны маюць свой твар.

Алесь АНДРЬЕВІЧ

Кожная новая эпоха, гістарычная, сацыяльная і эканамічная зрухі, як вядома, заўсёды набываюць свой адбітак у літаратуры. Грамадскія змены не могуць не закранаць душы чалавека, яны вымагаюць пэўнага падпарадкавання, перайначвання, часта ўнутранай барацьбы, а часам нават поўнай пераацэнкі каштоўнасцей, пераасэнсавання светапогляду і маральных ідэалаў. Літаратурныя героі таксама ідуць уласнымі шляхамі, дзейнічаюць у сваім часе і сваёй прасторы.

Вось з такімі «сапраўднымі», звычайнымі ў сваёй незвычайнасці, людзьмі можна сустрэцца, чытаючы кнігу Міхася Андрасюка «Фірма». Выдадзеная ў Беластоку ў 2000-м годзе ў серыі «Бібліятэчка Беларускага літаратурнага аб'яднання «Белавежа», яна, на жаль, не была вядома на Беларусі. Да нас з рознымі «аказыямі» патрапілі толькі адзінкавыя экзэмпляры.

Кніга складаецца з нізкі апавяданняў, неаднародных у плане псіхалагічнай абмалёўкі герояў і па тэматыцы, але цесна знітаных эмацыянальна, свядома ці падсвядома з'яўдзеных адзінацтвам лёсаў сваіх персанажаў.

Першае апавяданне з аднайменнай назвай «Фірма» пачынаецца філасофскім сцвярджэннем: «Адважны мяняюць аблічча свету. І калі ўжо той свет папрыгажэ крышку, калі накіруецца ў пажаданы бок, тады, ідучы на спатканне но-

чыгача сустракае цэлая кагорта герояў, аб'яднаных інертнасцю і абыяцельскай абыякавасцю да навакольнага свету: дзядзька Кандрат, «каляж на пенсіі», які заўсёды вядзе гутарку на тэму «мала плаціць»; калярвая Амэлька, вясеннашацігадовая дзядзька, якая пільнуе чарговага кліента для ўцехі за пэўны ганарар; паэт Пеця, што «перажоўвае свой унутраны і вонкавы свет, час ад часу півам запіваючы больш жылістыя кавалкі»; граф Лікёр, які любіць доўга смакаваць чарку ў час пустой, але вельмі інтэлігентнай размовы...

Працягваючы абмалёўваць духоўнае аблічча навакольнага свету, Міхась Андрасюк звяртаецца да пляяды маладых людзей, як прынята гаварыць, «дапрыжыўнага ўзросту». Яны, насельнікі апавядання «Краявід без клімкі», сустракаюць чыгача — і гэта абсалютна не здзіўляе, бо з'ява вядомая, распаўсюджаная — у псіхіятрычнай лячэбніцы. Стаўленне цэлай кагорты моладзі да жыцця аўтар лаканічна адлюстроўвае праз характарыстыку аднаго з герояў: «Міраж не любіць армію. Ён любіць «Мальбара», свабоду і прыгожых жанчын».

Тэма палітыкі і сацыяльнага жыцця грамадства асвятляецца ў апавяданнях «Кароткая гісторыя партыі кучаравых» і «Смутная гісторыя з галзіннікам фірмы «Патэк». Так, у першым з названых твораў кампанія маладых людзей, апаражніўшых пэўную колькасць чарак, вырашае

Міхась Андрасюк

ФІРМА

Каб

крытыкаваць, трэба... чытаць

Магчыма, і пазнавата рэагую на допіс Мікалая Шуканава «Ля вытокаў тувінскай літаратуры» («ЛіМ», № 49, 10 снежня 2004). Можна было б зрабіць гэта раней ды ўсё вагаўся: ці варта звяртаць увагу на тое, што нехта крытычна паставіўся да напісанага табою. Але, разважаўшы, усё ж прыйшоў да высновы, што за пярэ неўвага не брашва, бо М. Шуканаў не проста выказвае нейкія заўвагі, з якімі можна пагаджацца ці не пагаджацца, а ўводзіць чыгача ў зман. Мяркуючы самі...

Аўтар, слухна заўважаўшы, «што ля вытокаў тувінскай пісьменнасці і літаратуры стаяў ураджэнец Беларусі вучоны-філолаг Аляксандр Пальмбах», далей гэтазначае: «Гэтага цікавага і ў многіх выпадках унікальнага чалавека беларускае даследчыкі не забываюць. У прыватнасці, да яго біяграфіі надаўна звяртаўся Аляксандр Марціновіч».

Па-першае, хацелася б канкрэтызаваць гэтае «надаўна»: мой нарыс «Аляксандр-Бакшы тувінцаў» увайшоў у маю кнігу «Элегіі забытых дарог», выпушчаную ў самым пачатку 2001 года, а ў «ЛіМе» публікаваўся года паўтара назад. Цяпер наконт сведчанні, што А. Пальмбаха «беларускае даследчыкі не забываюць». Не ведаю, як наконт гэтага сёння, а да маёй публікацыі пра яго на Беларусі ніхто і ніколі не пісаў. Па-трэцяе, адкуль узятася гэткае «глыбакадушнае» выснова: «такога роду публікацыі, як правіла, носыць не глыбокі абагулены характар».

Было б няблагу, каб шануюны М. Шуканаў назваў хоць пару іх. Ды яму, як відаць, не да гэтага, бо гарыць жаданнем «хоць бы часткова ліквідаваць гэты прабел». Жаданне, канечне, пахвальнае, але «гэты прабел» М. Шуканаў разумее пасвойму. Яму падалося, што «беларускае даследчыкі», а значыць, і А. Марціновіч, не прыгадалі «першы надрукаваны літаратурны твор тувінскай літаратуры — невялікую аповесць «Расказ Самбукай»».

Тут я і вымушаны пачаць цытаваць самога сабе, таму што ў згаданым нарысе пра А. Пальмбаха канстатаваў: «Свайго роду школа мастацтва тувінскай літаратуры прайшла і тады, калі разам з Пальмбахам напісалі калектыўную аповесць «Расказ Самбукай», што стала першым творам маладой літаратуры». Істотна не толькі тое, што гэта — калектыўная аповесць, а і тое, што яна не з'яўлялася арыгінальнай, «бо ў аснову была пакладзена аповесць казахскай пісьменніцы А. Нухрат «Сцяпыны сказ». Пра гэта М. Шуканаў, дарчыні, не гаворыць.

Абыходзіць ён і такі важны момант: «... Пальмбах не проста пісаў вершы, нарысы, п'есы, а ствараў іх на тувінскай мове, якую ... ведаў дасканала не горш, чым тувінцы-навукоўцы... Разумеў... і тое, што ў далучэнні да пісьменства вялікая роля належыць жывому слову. Таму часта выступаў з лекцыямі, клапаціўся аб развіцці тувінскай драматургіі. І тут ішоў ад уласнага вопыту, пішучы па-тувінску п'есы». Апроч таго (пра гэта таксама ёсць у маім нарысе) за кароткі час стварыў двухтомны слоўнік тувінскай мовы, стаў адным з аўтараў «Граматыкі тувінскай мовы» і «Асноў тувінскай арфаграфіі», што вытрымалі некалькі выданняў. Па яго ініцыятыве ў друку разгарнулася шырокая дыскусія па пытаннях арфаграфіі і тэрміналогіі. Кіраваў літаратурным аб'яднаннем...

Пра які «неглыбокі абагулены характар» можна гаварыць?! Хоць, пчыра кажучы, на спадара Шуканава не крыўду, а гатовы нават парадвацца за яго. У выніку маёй працы ў «ЛіМе» ён рэгулярна закліваў рэдакцыю карэспандэнцыямі-допісамі, што, «падбавіваючы», зрэдку ішлі ў друк. Цяпер жа, як відаць, вырашыў пастрабаваць сабе ў новым амбула, што само па сабе пахвальна. Пры адной, праўда, умове: калі аўтар, які збіраецца крытыкаваць іншых, усё ж спачатку прачытае напісанае імі. Гэтага новаўвядзены Бялінскі на жаль, не зрабіў.

Лада АЛЕЙНІК

Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

«Адважны мяняюць аблічча свету...»

вым заклікам, менш адважны прымушаны перайначыць сабе». Гучыць інтрыгуюча. Стыль і пафас нагадвае зачын некаторых твораў заходнеэўрапейскіх пісьменнікаў, схільных да філасофіі, такіх, як, напрыклад, Антуан дэ Сент-Экзюперы. Памятаецца, я ў славутай «Планеці людзей»: «Зямля дапамагае нам зразумець саміх сябе, як не дапамогуць ніякія кнігі. Бо зямля нам супраціўляецца. Чалавек звядае сябе ў барацьбе з перашкодамі». Такім чынам, выдавочная дастаткова складаная мэта: захапіць чыгача, зацікавіць і прымусіць да чытання, бо само па сабе ўзнікае жаданне даведацца, як вырашыцца ў сюжэце пастаўленай ў пачатку аксіёма. Тут ужо прадчуваецца сустрэча з нейкімі надзвычайнымі персанажамі — містычнымі ці, можа, ірэальнымі, ірацыянальнымі ў сваіх дзеяннях, бо «мяняюць аблічча свету, як вядома, справа не надта ўдзячная і спрактыкаваная людзі за яе не бяруцца. Так, трэба прызнаць, што героі, якія жывуць у апавяданнях М. Андрасюка, на самай справе незвычайныя. Чыгач даволі хутка ў гэтым упэўніцца, як пераканаецца таксама і ў дасціпнасці аўтарскай іроніі, якая напачатку ўводзіць у своеасаблівы зман.

Галоўны персанаж апавядання «Крах» вельмі нагадвае знакамітага прыстасаванца з рамана А. Мрыя «Запіскі Самсона Самасуя». У апавяданні М. Андрасюка, як і ў рамана А. Мрыя, камічны эффект дасягаецца, згодна з законам сатырычнага жанру, тым, што героі — і пан Владко, і Самсон Самасуя — камедыянты міждулі. Яны лічаць сябе вялікімі знаўцамі «тонкай механікі» службовых адносін, грамадскіх паводзін, абодва, хто ў большай ступені, хто ў меншай, імкнуцца да матэрыяльных і кар'ерных перспектыв. Гэта якраз той выпадак, калі «супярэчнасць паміж сутнасцю характару і беспадстаўнай прэтэнзіяй, уяўнай сур'езнасцю выклікае смех» (Г. Мушынская).

Аднак выдавочная розніца паміж героямі А. Мрыя і М. Андрасюка ў тым, што Самсон Самасуя, як чалавек больш цынічны, цалкам амаральны тып, мае значную перавагу над маральна слабым «галоўным ідыётам у горадзе» панам Владкам. Таму кар'ерысцкі шлях першага нязменна кіруецца ўгору, а другога — заканчваецца поўным крахам.

Іншага шчасця — прыватнага і асабістага — шукае персанаж апавядання «Гульня ў каханне». Дробны клерк, якому сняцца дзіўныя эратычныя сны з удзелам яго падначаленай, дарчы, праз якія ён і «закахаўся ў Валынціну ў панідзельак раніцай». Здаецца, чалавек у жыцці частоты дасягнуў, ды і ўзрост яго, адпаведна, не значны, але тут прыходзіць такое недарэчнае каханне і парушае спакой. Патрэба героя ў шчасці, у каханні выдавочна вынікае з сутэльнай душэўнай пустаты, з імкнення запоўніць гэты вакуум эмоцыямі, пачуццямі, цеплынёй. А «дзіркі ў тратурах», якія ўвесь час падлічваюць «адказны за стан гарадскіх дарог», нібыта з'яўляюцца выразнай ілюстрацыяй тых самых дзірак у душы героя, якія таксама хацелася б нейкім чынам «падрамантаваць».

Шукаюць або, дакладней сказаць, чакаюць шчасця і наведвальнікі бара «У Алеса». Тут ужо

«перайначыць свет». Дзеля гэтага было вырашана ўтварыць партыю кучаравых, якая пачала сваё існаванне з аб'явы, напісанай на сурвэты (бо іншай паперы пад рукамі не знайшлося). Бязглуздая аб'ява, што выклікала страшэнны ажажытаж, падмацоўваецца лозунгамі: «Праца толькі працавітым, бабы — бабнікам, а віно — вінаватым...» Давяршае справу актыўнасць «жоўтай» прэсы.

Немалаважную ролю ў адлюстраванні духоўнага свету персанажаў адыгрывае майстэрства пісьменніка імпліцытна, праз лаканічныя, падфарбаваныя тонкім гумарам, дыялогі даводзіць чыгачу «маштаб» перажыванняў, хваляванняў, распачы таго ці іншага героя, сутнасць рознага кішталу непаразумеўняў у стасунках паміж дзеючымі асобамі. Часам рэаліці герояў набываюць асабліва яркае, мастацкае трапнасць дзякуючы аднаму дакладна падобранаму слову. Так, напрыклад, асабліва дробязным і нікчэмным пачынае выглядаць муж жанчынны, якая мяркую патрапіць у гарэм, калі аўтар называе яго «аргументам»; сварка паміж Біндзіюком і Біндзючыхай пачынае выглядаць найбольш смешнай і недарэчнай, калі пісьменнік ахрысціў яе «дыскусіяй»; сутнасць дэбраты ў доме адваката Нязгулы робіцца найбольш відавочнай, калі набывае назву «стабілізацыя» і г. д.

Падзеі, якімі жывуць героі твораў М. Андрасюка, здаецца, не прэтэндуць на глабальнасць. Мастацкі позірк пісьменніка адшуквае нестандартныя сітуацыі, нетыповых герояў, якія ў сатырычнай інтэрпрэтацыі робяцца наадварот сумарнымі, тыповымі і знаёмымі. Так апавяданне «Сумная гісторыя з галзіннікам фірмы «Патэк» афарбавана паблажліва-ірацічным тонам, які ўжо можна называць індывідуальна-аўтарскай стыльвай рысай.

Разам з тым, поліфанізм і поліфарбнасць эмацыянальных нюансаў, знітаная пісьменнікам у гарманічную цэласнасць, надзяляюць апавяданні М. Андрасюка неадназначнасцю і неаднаслойнасцю, якія, у сваю чаргу вымагаюць ад чыгача натуральнай філасофіі, сэнсавых аналогій, заглябленага роздуму. У гэтых творах сумарнае і агульнае адлюстроўваецца са шчырай неспрэчнасцю і робіцца адзінацтвам і індывідуальным, усенароднае — прыватным, а сацыяльнае — мастацкім. І менавіта ад гэтага яны не толькі не расчароўваюць чыгача, а наадварот — прымушаюць пранікнуцца сваёй шчырасцю, выклікаюць спачуванне да сацыяльнай недаўнабачнасці герояў, іх сутэльнай безбароннасці перад новымі грамадскімі крытэрыямі каштоўнасцей, да велізарнай дробязнасці іх глабальных праблем.

Такой пазітыўнай і прадуктыўнай эмацыянальнай уніфікацыі катэгорый «аўтар-персанаж-чыгач», безумоўна, спрыяе і аўтарскае маўленне, дзе гучыць апавядальны інтанацыі, жывая, нязмушаная народная лексіка, у размоўную плынь уводзіцца сэнсавы-трапныя і дасціпныя народныя выслоўі, жарты, нягледзячы на тое, што тэматыка апавяданняў мае урбаністычны характар.

Вядома, што творчасцю кіруе натхненне, унутраная патрэба выказаць сваё стаўленне да

нейкай з'явы, пратэст ці згода, адабрэне ці абурэнне. «Жыццё мастака з яго грамадзянскімі страсцямі і найбагацейшым унутраным духоўным існаваннем, увесь навакольны свет і век, уся жывая кіпучая сучаснасць, што перажываецца страсна, успрымаецца авострана, бачыцца з асаблівай яркасцю таленавітым мастаком» (А.Яскевіч). Які ж душэўны парыв прымусіў узяцца за пера Міхася Андрасюка?

Зноў згадваецца Сент-Экзюперы з яго славутым «Маленькім прынцам», што вандраваў ад планеты да планеты, глядзеў на дзіўных людзей з іх дзіўнымі праблемамі, спрабаваў разабрацца ў гэтых праблемах, выйсе з якіх было, здавалася б, так блізка — проста на паверхні. Але людзі не заўважалі гэтага выйсця, бо не спрабавалі яго знайсці, не спрабавалі нават займацца пошукамі, а інертна існавалі, рабіліся няшчаснымі... Напрыклад, як пані Зося з аднайменнага апавядання М. Андрасюка, якая задала мастаку нявіннае пытанне: «А акварэль, гэта рыба марская ці прэснаводная?» — і зрабілася пасля гэтага адзінокай і нешчаслівай. Ды і мастак, які пасля пачутага з вуснаў каханай пытаннем выйшаў «у кіёск па папярсы» і больш не вярнуўся, таксама не стаў пачаслівейшым. Яму выпала адзінока бадзюцца «ў Варшаве на Ружыцкім базары» нікому не патрэбнаму, «у парваным піжаку, апчашчэламу», страшнаму ў сваім раптоўным вар'яцтве. І аўтар, назіраючы, як блукае ён «між ларкоў», відавочна задаецца пытаннем: ці на самай справе ўсё так складана? Можа, у гэтай гісторыі ўсё ж магчымы быў іншы фінал?

Таленавіта. Арыгінальна. Цікава. Неспрэчна. ...Нада песімістычна! А, можа, не?

Творы Міхася Андрасюка з'яўляюцца своеасаблівымі ілюстрацыямі нашай эпохі, магчыма спецыфічнымі і суб'ектыўнымі, але цалкам паўнаватарскімі. Працэс адлюстравання жыцця пісьменнікам вымагае ведання гэтага жыцця, пэўнага апірышча на факты, на так званы «матэрыял». Творчасці неабходны маральны стымул, штуршок свядомасці, якія прымушаюць аўтара брацца за пера. Безумоўна, гэта не надта лёгка, вывіць у розных жыццёвых варунках тыповыя працэсы, надаць ім каларыт і маляўнічасць, каб прымусіць быць узорнай ілюстрацыяй (ці нават карыкатураю!) жыцця ды гэтым самым даць грамадству шанц глянуць на сябе збоку. Пісьменнік справіўся з гэтай задачай. Кніжка захапляе, натхняе, выклікае мноства эмоцый, часам нават супрацьлеглых і паступова за творами, за разважанымі, за гэтымі самымі «ілюстрацыямі» паўстае асоба самога аўтара. Кожнае новае апавяданне — новая гісторыя, але разам з тым — адлюстраванне характару, светапогляду, духоўнага свету пісьменніка.

Кніга «Фірма» Міхася Андрасюка ўспрымаецца як паказчык незрэалізаваных магчымасцей і патэнцыяльных мажлівасцей грамадства, з'яўляецца сведчаннем цікавасці пісьменніка да працэсу абуджэння грамадскай свядомасці. Калі пагадзіцца з высновай, што пошук вытокаў праблемы — першы крок на шляху да яе вырашэння, то можна адзначыць, што гэты крок, зроблены М. Андрасюком, дзейсны і плённы, бо «адважны мяняюць аблічча свету»...

Ташяна БУДОВІЧ

Хворыя сны мае
тонуць глыбока ў ва мне.
Рыфы — шкілеты дзён —
памяць.

Явы маёй карабель
дрэйфуе крышталёвым дном
над пікамі іх вяршынь
пакуль.

М.

Што з сумам глядзіш на мяне,
Знак смерці ў полі маім
бачыш?

Кацярына ЧАРНУШЭВІЧ

Мора

Я ізноў закахалася, людзі!
Зноўку сэрца ў далонях трымаю.

Рушацца сцены цяжкія
ў доме маім.
...Дзіцёнкам заснуць назаўсёды
ў цябе на руках.

Аўто,
нібы карабель,
рассякае ноч.
Плынь дажджу...

Хворая гэта ноч
бяссонне маё глытае —
смагу сваю спатолюць...

Півоня.

Знікнуць у сэрцы кветкі
чорным, як смоль, мурашом.
Памяць майго дзяцінства...

Рукі твае слявалі
песню пяшчоты
на цэле маім...
Гэта быў сон,
і расчараванне
ранак прынёс.

Я з зямлёю навечна ў шлюбe,
Але мора мяне абдымае!
Адзін дзень цалавалася з морам,
Адзін міг я яго разумела.
Ды звязалі нас сонца і горы,
Ды звянчалі нас ветра напевы.
Мора! Морачка!
Мы былі толькі кропельку разам.
Толькі хвілю была я табою
Але, каб не было гэтай хвілі,
Я не стала б ніколі жывою.
Я ізноў закахалася ў мора!
Хай прабацаць мне неба з зямлёю,
Хай прабацаць мне рэкі ды горы...
Толькі я захварэла табою:
Чую спеў неспіханах прыболяў,
Чую пах твой і смак твой салёны,
Бачу танец твой пенны, бы мрою,
Адчуваю твой колер зялёны...
Ты жывеш, Ты не згасла!.. Кахаю!

Вочы твае
колеру хрызаліту
ў сны мае
здалёк
углядаюцца.
Ці ўбачаць
маю адзіноту?

Памяць хавае фрагменты стрэчы,
ёй не стае наветра,
і памірае твой вобраз
рыбінай на пяску...

Вачэй тваіх хрызаліт
пабачыць ізноў...
Восеньскі смутак сонца.
Блікі на моры.

Брату

Тваё адзенне ў шафе
яшчэ не развучылася
цябе чакаць.
Але ты толькі ў снах
прыходзіш зрэдку
мяне суцешыць.

Новы дзень

А жыццё як заўсёды ідзе,
Нестрыманай ільцеца ракою.
Я дарую зямному зямное
І лячу да сюзор'я надзей.

Маё сэрца падкажа дарогу,
Зразумее прызначаны лёс.
Дождж і сонца —
што б ён не прынёс —
Я за ўсё буду дзякаваць Богу.

Барыс ДАВІДЗЮК

Печка сябе да краёў накаляе
І распрамляе агонь.
Котка чарэнь, бы падушку, шукае,
Любячы ціхі свой сон.

Сёння валёнкі знайшоў на гарышчы;
І ў наваколлі спакой.
Ў ранішні снег я на вуліцу выйшаў —
Добра мне з белаю зімой!

Скрые мяцеліца дымнай імглою
Вуліцу, лес, небасхіл.
Б'ецца заўсёды ў ёй нешта чужое,
Поўнае радасных сіл.

У надвечорак зноў сінню густою
Завалачэцца зара.
Дзякаваць зімняму буду спакою,
Зычыць Сусвету добра.

У гэты час маркотна на душы,
Хоць красавік у сэрца сыпле зоркі.
На свеце паўстагоддзя я пражыў —
і радасна, і весела, і горка.

Ад радасці цвілі вакол сады,
А вішні, бы нявесты, выглядалі.
Каханую сустрэў сваю тады,
Якую ў мяне вёсны адабралі.

І ўсё ж была вясёлай маладосць,
паўсюль была суцэльная надзея.
Вышэй за ўсё цаніў я прыгажосць
і верыў: сад жыццёвы ўсё спее.

А зараз, вось, маркотна на душы,
і красавік прылёт буслоў чакае.
На свеце паўстагоддзя я пражыў —
але на лёс усё ж не наракаю.

Кастрычнік сярод восені мінуў,
Падсумаваўшы верасень і лета.
Ён не бярог лісцёвую казну —
Спаліў яе ў лясах зусім без мэты.

Не зберагчы жаданні ў паўнаце —
Бо берагі відны заўсёды летам.
З маленства быць няпэўным не хацеў —
Бы птушкі ў выраі над светам.

Бы ў вершы з болем знойдзены радок,
Узнікне сэнс высокага настрою.
Зноў забялее сонечны дымок,
Надаўшы горыч ветру, бы напою!

Раман Ірыны Жарнасек "Будзь воля твая" распавядае чытачам XXI стагоддзя пра адну з трагічных старонак гісторыі нашай Бацькаўшчыны мінулага стагоддзя — росіцкую трагедыю. Бязмежная любоў і жорсткая нянавіць, грэх братазайбоўства і гатоўнасць на ахвяру дзеля бліжняга, бяздумнае бязбожніцтва і вялікая вера ў Божы Провід — усё гэта чытач сустрэне ў творы. Героямі яго з'яўляюцца як гістарычныя асобы, — бласлаўленыя айцы марыяне Антон Ляшэвіч і Юры Капыра, так і тыя людзі, што жылі або маглі жыць побач з імі і сталі ўдзельнікамі гэтых жудасных і адначасова такіх прыгожых у сваёй ахвярнай любові і высакароднасці падзей.

Кніга Ніла Гілевіча "На флейце самоты" — гэта зборнік пяцірадкавых мініяцюр, напісаных у жанры класічнага японскага верша "танка". Складаецца кніга з двух сшыткаў. У першым — "А святло ўсё ідзе" — лірычныя роздумы пра Бацькаўшчыну і яе лёс, пра часовае і вечнае, пра выпрабаванні для душы і сэрца на жыццёвай дарозе чалавека. Другі сшытак прысвечаны памяці той, якой не стала. У ім — неспіханы боль і непазбыўны смутак. І невымернае пачуццё ўдзячнасці ёй і лёсу, які звёў дзве светларойныя пуцявіны ў адну.

У выдадзеным у Маскве альманаху "Поэтический олимп" сабраныя творы шырокага кола паэтаў, незалежна ад прыналежнасці да таго ці іншага саюза, эстэтычных і грамадзянскіх пазіцый, нацыянальнасці. Так беларускую паэзію тут прадстаўляюць сваімі вершамі Соф'я Шах, Ізяслаў Катляроў, Аркадзь Нафрановіч, Ганна Паўлоўская.

Вялікі ілюстраваны зборнік "Вечерняя сказка" выдавецтва "Мастацкая літаратура" складзены ў разліку на чытанне па адной казцы ўвечары на працягу года, бо кожная дзіця любіць слухаць перад сном цікавыя казкі. Тут змешчаны 365 казак 83 народаў свету. Сярод аўтараў: Г.Х.Андэрсен, Браты Грым, Ш. Перо, Л.Талстой, Максім Танк.

Эдзік Мельнік...

Дастаткова прамовіць гэтыя імя і прозвішча, ці пачуць ад каго са знаёмых, як адразу згадваецца нервовы, не надта каб высокі мужчына, рэзкі ў рухах, з цёмным, апаленым сонцам тварам і светлымі, як срэбныя манеты вачамі.

Не! Не і яшчэ раз не! Эдзік не вар'ят і не ідыёт, у якога "знесла дах". І ніхто з насельнікаў Гэ Пэ не пераканае мяне ў тым, што Мельнік хворы на галаву.

Трагедыі не адбылося. Ён не кінуўся пад цягнік, ці з даху галавой на асфальт, ні агруціўся, ні застрэліўся і не засіліўся ў прыбіральні на іржавай трубе...

Вечар. Халодны вецер. Снег, дождж. Вось такі пачатак красавіка. Эдзік прыйшоў у "Вецярка". А, зрэшты, куды яшчэ падацца такім надвор'ем? Зайшоў, агледзеўся, зняў шапку, абабіў з яе снег і валу, а потым і павітаўся-парукаўся. Зразумела, што і яго ўсе ведалі і ён ведаў. Знайшоў вольнае месца, паклаў на крэсла шапку і рушыў да прылаўка па піва.

Піва, гарэлка, тыгунёвы дым, гамана... Мужчын тым вечарам набілася ў шклянны павільён "пад завязку". Каму прыйшла ў галаву думка пажартаваць — не ведаю. Адно дакладна, што потым усе адмаўляліся і перакладалі віну адзін на другога. Але гэта будзе потым...

А тады Эдзікаву шапку, якая вартавала месца для гаспадара — схавалі. Віцька Курмаз, які сядзеў на шапцы, твар зрабіў адпаведны — не ведаю, не бачыў, ты чаго да мяне чапляцца пачаў, я тут сяджу піва смакчу, а да тваёй вушанкі замызганай няма мне аніякай справы...

Эдзік паставіў цяжкія куфлі на мокры стол, спяхмурнеў, збалеў, вочы крывёй наліліся, пальцы ў кулакі сіснуліся... І не паспеў Курмаз прабаўна папрасіць, як паліцеў разам з крэслам на падлогу, пад суседні стол. Два ўдары — зламаныя сківіца, перабіты нос. Не да жарцікаў сталася. Эдзіка ледзь сунялі, каб не скруцілі, то мог бы да смерці Віцьку забіць...

А ўсё за што? За нейкую зношаную шапку-вушанку... Быццам у ёй сто дзяраў ляжала... Эдзікава шаленства і лютасць не зразумелі, але ім ёсць апраўданне.

Гэта ён — Эдзік Мельнік гаду ў вострабачым пятым расказаў мне пра афганскага хлопчыка і арла. Мы сядзелі на самаробнай скамейцы пад чэзлай акацыяй. Эдзікаў Букет — баксёр залацістага колера, ляжаў на зямлі і змучаны спёкай цяжка дыхаў. Гарачыня трымалася неверагодная — за трыццаць. Асфальт мякка прагінаўся, і на ім заставаліся глыбокія сляды. Пахла смалой і дымам з тарфянікаў, якія гарэлі другі тыдзень. Можа, гарачыня, а можа, горкі дым нагналі на Эдзіка сум і зрабілі гаваркім.

Да таго дня я ні разу не чуў, каб Мельнік згадваў войска і вайну ў Афганістане. Хоць, здавалася б, а пра што яшчэ гаварыць, калі чарку-другую кульнеш.

Ён сядзеў басано і глядзеў у чырвань цаглянай сцяны. І, ціха так, як толькі сабе самому, ляпіў слова да слова, сказ да сказа, без супынку, нават цыгарэту не запальваў, а толькі ў пальцах круціў.

— З нашай машыны загінулі ўсе... Уратаваўся адно я. Неяк выплаў, выкараскаўся, нават не абгарэў... А як так атрымаўся — не разумею, не памятаю. Галава трашчыць, вась-вась расколіцца, а з вушэй кроў раўчукамі бяжыць... І лейтэнант "гікнуўся", і сяржант і радыст... Гэта ўсё на другі, а можа, на трэці дзень было пасля таго як...

Эдзік назваў месца, але на ўсходнюю назву, тым больш малавядомую, памяць не адрагавала, а выдумляць не хачу.

— Спыніліся. Стаім. Пыл ападае. Спёка дзікая. Да жалеза не дакрануцца, пальцы паапьякаеш. Смярдзючую вадку жлукчам, чакаем загад, каб далей рухацца. Доўга, з гадзіну чакаем... Падыходзіць хлопчык: худы, чорны, брудны, гадоў яму — дзесяць-адзінаццаць. Рызэ на ім такое драпе, у нас падлогу лепшым мыюць. Нас разглядае і з лейтэнантам спрабуе размаўляць. На аўтамат зыркае, стрэліць просіць. Мы насміхаемся... А ён — афганчык, паказвае пальцам у неба. Галовы пазадзіралі, вочы ад сонца далонямі прыкрываем... А там — высока-высока арал лятае... Крылы раскінуў, ляжыць на паветры, кругі над калонай наразае... Радыст і ўгаварыў лейтэнанта, каб той даў малому стрэліць. Лейтэнант загнаў патрон у патроннік, адшчоўкнуў ражок і даў дзіцёнку аўтамат. Афганчык агледзеў новы аўтамат, языком цокнуў... А потым звыкла да пляча

прысіснуў, падняў у неба. Стрэліў. Арал упаў крокаў за дзесяць ад нашага танка. Вялізны — метры два з палавінай... Крыламі яшчэ тропаву, галаву падняць спрабаваў... Мы адно языкам пацокалі, а лейтэ-

Уладзімір СЦЯПАН

скураным ашыйніку забрынькалі медалі. Пачалі прыглядацца, цікавіцца, што гэта там пазвоньвае-пабліскае? Адзін медалёк быў "За адвагу", а другі "За баявыя заслугі". Медалі, зразумела, сапраўдныя, але даўно не чышчаныя, а таму цёмныя, як расціснутыя накрыўкі-бляшаначкі да піўных бутэлек.

Эдзік з Букетам выходзілі з "Вецярка". Гаспадар піва выпіў, а Букет дзве катлеты з'еў. Міліцыянеры, са сваіх, з мясцовых, спынілі Эдзіка і давай "наезджаць", прымушаць, каб зняў баявыя ўзнагароды — чалавечыя, з сабачага ашыйніка. На што Эдзік, звычайна маўкліва-стрыманы, не стрымаўся і кукіш паказаў, спачатку сяржанту, а потым і лейтэнанту. Міліцыянеры, хоць і былі сваімі — пакрыўдзіліся. Сяржант падаўся да Букета, а ў руцэ гумовая палка. Быццам не ведаў, што сабака не чалавек, і на пагоны, кукарды і скуруны пас — чхаць хацеў...

Эдзік не паспеў сяржантаву руку перахапіць... Букет адскочыў на крок, а потым

пляшкі гарэлки. Звычайна Эдзік "не круціў", а казаў адразу, што яму трэба і па якой нагодзе завітаў. Але тым вечарам разгубіўся, і пакуль першую не дапілі, Мікола не мог уцяміць, па якой жа справе завітаў госьць. Сябрамі ж мужчыны ніколі не былі...

Калі пілі другую пляшку толькі тады і паразумеліся. Эдзік здолеў сфармуляваць сваю дзіўную просьбу. Ён расказаў, што яго Букет, якога Мікола сто разоў бачыў, захварэў і хутка здохне... На карку і пад правай пярэдняй лапай расце лішай, з кожным днём большае... Букет перастаў есці і нават піць не жадае. Расказаў, што па якіх толькі дактарах-ветэрынарах не вазіў, якімі лекамі не спрабаваў ратаваць — усё дарэмна... А таму ён — Мікола, мусіць Букета "усыпіць", скуру злупіць, а потым пашыць для яго — Эдзіка, зімовую шапку, якую ён стане насіць.

Мікола Каршукоў на завод не хадзіў, як большасць жыхароў Гэ Пэ, а лупіў з жывёлы скуру і шыў шапкі. Шапкі ат-

Букет. Медаль. Шапка

Навела

нант машокнуўся, калі аўтамат забіраў...

Мне тады нешта так кепска зрабілася, ну зусім — край. Хоць схалі той аўтамат, ды й застрэліўся... А чаму? Нічога ж такога не адбылося...

Эдзік плонуў на гарачы асфальт, пагладзіў сабаку, таргануў ласкава за ашыйнік і прапанаваў мне выпіць.

Яны ішлі няспешна — чалавек і сабака. Па пыльнай гарачай вуліцы, і ні да каго ім не было справы, зрэшты, як і іншым да іх.

Чалавек і сабака... Дзве постаці, дзве душы...

...Пілі хлопцы-мужчыны ранішай піва на аўтобуснай станцыі. На гарэлку не хапала — вась і папраўлялі галовы бурштынавым напоём. На аўтобусным прыпынку, акрамя сваіх, заўсёды таўкуцца і не тутэйшыя.

Падшоў да хлопцаў дзядзька ў шэрай кепцы і кароткім палітоне з кучаравым каўняром. У руках кошык з лазы плецены, коўдрай прыкрыты, а на няголеным твары сполах-разгубленасць. Памуліўся трохі, асмялеў і просіць хлопцаў, каб яго, небараку, півам пачаставалі, бо дужа, аж цяргець неяк, галава баліць. Хлопцы смяюцца, піва смочуць, дзядзьку незнаёмага абгаворваюць... Дзядзька не крыўдлівы, а таму не сыходзіць. У Эдзіка было грошай адно яшчэ на куфаль сабе. Але пашкадаваў небараку з перакошаным тварам. Калі Эдзікаў бацька памёр, то малому Мельніку і чатырох не было, а таму ён яго і не памятаў. Хлопцы з Эдзікавай шчодрасці кпіць пачалі, а ён цыкнуў-рыкнуў на іх і пазамаякалі разумнікі.

Дзядзька той піва выпіў, рот рукавом выцер, і да Эдзіка. Адвёў за бочку, у руды колер фарбаваную, коўдру над кошам прыўзняў, а там — пяць шчанюкоў варушаша. Маленькія, бяскрылыя і не сляпыя. Варушаша, тузаюцца, адзін на аднога лезуць, павіскаваюць.

Вось так — усяго за куфаль піва атрымаў Эдзік Мельнік сябра — вернага, надзейнага, маўклівага. Пажадай лепшага — не знойдзеш.

З крываногага, няўклюднага і адначасова спрытнага шчанюка, з якім Эдзік еў ці не з адной талеркі, і які спаў на Эдзікавай падушцы — праз год вырас прыгожы і дужы сабака, колеру залатога, ну рыхтык піва. Гаспадар думаў нядоўга і яшчэ ў першы дзень назваў шчанюка Букетам.

Па Гэ Пэ яны заўсёды хадзілі парай. Іх так і клікалі — Эдзік з Букетам, ці наадварот.

Амаль дзесяць гадоў яны былі часткай гэпэшнага краявіду. Нават калі гаспадар быў на моцным падпітку, яго ніхто не чапаў, бо побач заўсёды знаходзіўся Букет з маленькімі, налігымі крывёй вочкамі.

Эдзік гаварыў з сабакам як з чалавекам, прычым старэйшым і разумнейшым. Звяртаўся да Букета паважліва, не крычаў і не крыўдзіў, хоць часам і было за што.

Аднойчы, дваццаць трэцяга лютага, Эдзік з Букетам здзівілі Гэ Пэ. На моцным

кінуўся на міліцыянера, збіў з ног і ледзь глотку не перагрыз. Эдзік яго ледзь здолеў адцягнуць...

— Не ты мне медалі даваў, не табе і забіраць. Мае бляшанкі... Каму хачу, таму даю! — сказаў, як адрэзаў Мельнік.

Сяржант цяжка дыхаў, выпіраў з твара сабачую сліну. Лейтэнант маўчаў, як спаралізаваны. А ўсё, хто гарэлку ды піва пілі, павыбеглі з "Вецярка" і смяяліся з ахоўнікаў парадку.

— Усё правільна! Адзін "за адвагу", а другі "за баявыя заслугі"! — выкрыкваў Віцька Курмаз — сведка трагікамічнай сітуацыі.

Букет бег побач з гаспадаром і пазвоньваў медалямі. Лейтэнант скрыгатаў зубамі і сяржанту кулак паказаў. А на твары сяржанта — разгубленасць і бездапаможнасць поўнага...

Познім вечарам, па цемры, Эдзік завітаў да Міколы Каршукова. Той жыў у сваім доме, на другім канцы Гэ Пэ — за шашой. З кожным годам дом Каршукова, абнесены высокім парканам з тоўстых дошак, дабулоўваўся і рабіўся большым і большым, што ўшыркі, што ўгару. Эдзік доўга трукаў у брамку, пакуль гаспадар перапытваў з ганку, хто прыйшоў і што трэба... Каршукова ў Гэ Пэ лічылі мужчынам "самастаяцельным", хоць і клікалі, зразумела, за вочы "куркулём недарэзаным". Госьць прыйшоў не з пустымі рукамі, меў пры сабе дзве

рымліваліся лоўкія, на іх быў попыт, нават з Гомеля прыезджалі... З гэтай нялёгкай працы Каршукоў жыў, будаваўся сам і дзецям яшчэ дапамагаў. Шыць Мікола мог з чаго заўгодна, каб замовілі — то і з рыбіны скуру б злупіў і шапку адмысловую пашыў...

Наступнай ранішай, шэрым святальным змрокам, праз увесь Гэ Пэ, нёс Эдзік Мельнік загорнутага ў балоневую куртку, смяротна-хворага Букета. Сабака стаяць на нагах ужо не дужаў...

Эдзік паклаў Букета на ганак, зыркнуў і амаль збег з двара, абгароджанага высокім парканам...

Тыдзень Эдзік з кватэры не выходзіў — піў "па-чорнаму", і як толькі сам не памёр... А калі адчыніў дзверы, пазнаць яго было цяжка. Цёмны, як тая зямля, шчокі ўваліліся, вочы на паўтвара — глядзяць і не бачыць. Суседка ледзь не ўпала, так спалохалася... Не чалавек стаяў у парозе, а нябожчык з чорным, ссохлым ашыйнікам у руках, а на ашыйніку тым брынькаюць, трымцяць два медалі...

І ў гэтым годзе, як і мінулым, калі пачнуцца халады, надзене Эдзік сваю шапку і будзе няспешна ісці на Гэ Пэ. І абавязкова хто-небудзь скажа-кіне ўслед: "Вунь Мельнік з Букетам..."

Мінск, 2001—2004.

АРТ-ПАЦЕРКІ

Капуснікам і, вядома ж, юбілейнай канцэртнай праграмай 14 лютага адзначыць сваё 20-годдзе Ансамбль салістаў “Класік-Авангард” Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Яго стваральнік і нязменны мастацкі кіраўнік У.Байдаў здолеў некалі сабраць “у нетрах” Дзяржаўнага камернага аркестра Беларусі маладых музыкантаў-аднадумцаў — ядро новага калектыву. “Класік-Авангард” адпавядае сваёй універсальнай назве, выконваючы музыку розных эпох і стыляў. Пад кіраўніцтвам У.Байдава ён запачаткаваў Віцебскі міжнародны фестываль імя І.Салярцінскага, правёў у сталіцы шэраг адметных праграм Міжнародных фестываляў сучаснай музыкі, фестывалю “Адрэжэнне беларускай капэлы”, зрабіўся унікальным ансамблем найвысокага прафесійнага і мастацкага ўзроўню, прызнаным у Еўропе.

♦ Нядаўні спектакль “Аіда” Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы РБ прысвяціў памяці выдатнага майстра, народнага артыста Беларусі З.Бабія, які сёлета мог бы адзначыць сваё 70, але... Не дажыў ён і да 50-гадовага юбілею: век скараціла хвароба сэрца. Яго рэдкасны лірыка-драматычны тэнор ведалі і высока цанілі не толькі ў Беларусі. Багаты спеўны ды артыстычны дар З.Бабія напоўніў раскрыўся ў опернай класіцы (партыі Атэла, Радамеса, Манрыка, Герцага, Каварадосі, Хазэ, Германа ды інш.), а таксама ў канцэртных праграмах, з якімі найбольш актыўна выступаў ён, пакінуўшы працу ў тэатры. Урадзенец Львоўшчыны, З.Бабій, нягледзячы на многія прывабныя прапановы развіцця творчай кар’еры, звязаў лёс з Беларуссю, дзе, дарэчы, паспяхова пачала ўжо развівацца спеўная кар’ера і яго сына.

♦ 26 студзеня пасля больш як двухгадовага капітальнага абнаўлення будынка Беларускай дзяржаўнай філармоніі адкрылася для публікі яе Вялікая зала. Гучала музыка П.Чайкоўскага ў выкананні Акадэмічнага сімфанічнага аркестра, харавой капэлы імя Р.Шырма, салістаў А.Сало, А.Анісімава-мал., У.Пятрова пад кіраўніцтвам дырыжора А.Анісімава. Рамонт каштаваў амаль 15 млрд. рублёў. Мадэрнізавана тэхнічнае абсталяванне. Палепшана акустыка. За кошт павелічэння праходаў колькасць крэслаў зменшылася з 800 да 688. Абсталявана Малая зала на 200 месцаў (ёй надалі імя Р.Шырма), прыдатная і для творчых нарад. Нявырашанай праблемай застаецца капітальны рамонт аргана. 18 лютага ў БДФ — аўтарскі вечар кампазітара С.Картэса, 4 сакавіка — сімфанічная праграма з твораў класіка беларускай музыкі ХХ ст. Я.Глебава.

♦ Чым парадзе лекторый выхаднога дня ў Нацыянальным мастацкім музеі РБ? Заўтра, 12-га, тут гаворка пра мастацтва Беларусі эпохі Рэнесанса, 13 лютага плануецца абмеркаваць тэмы “Усе дарогі вядуць у Рым” і “Беларускае савецкае мастацтва”.

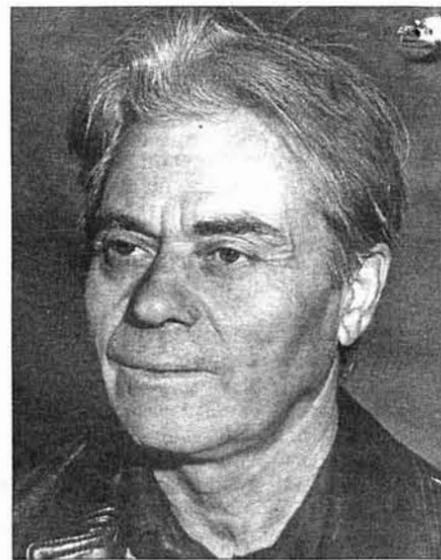
На здымку: В.Альшэўскі, “Размова птушак”.

С.ВЕТКА

Фота забяспечана аўтарам

Юбілеі, пры ўсёй іх урачыстасці, напышлівасці, маюць адну не вельмі прыемную асаблівасць: яны нагадваюць пра хуткаплыннасць часу, які няўмольна рухаецца ад імпэтнага юнацтва да разважлівай і мудрай сталасці. Усё падуладна Яго Вялікасці Часу — толькі не талент сапраўднага Акцёра, не яго творчая індывідуальнасць.

Жыццё не даруе фальшу

Праз усе шматлікія ролі ў Гомельскім абласным драматычным тэатры за 50 гадоў свайго сцэнічнага жыцця Фёдар Івановіч пранёс лепшыя якасці найталенавітага акцёра, нязменна ўдасканальваючы прафесійнае майстэрства. А роляў наш 75-гадовы юбіляр сыграў нямала: Пярцьохін у “Мяшчаных” М. Горкага, Белагубаў у “Даходным месцы”, Алесь у п’есе “Не было ні гроша, ды раптам алтын”, Гразноў у спектаклі “Праўда — добра, а шчасце лепш” паводле А. Астроўскага, Майбарда ў “Глыбокай плыні” І. Шамякіна, Маскатэль у спектаклі па п’есе П. Кальдэрона “З каханнем не жартуюць”, пагранічнік Захараў у “Крышталнай крыніцы” Ю. Бондарава.

Пералічваць усе мастацкія вобразы, уасобленыя Фёдарам Мікалаевічам на гомельскай сцэне, можна доўга. Дарэчы, яшчэ ў 1968 г. яго творчыя намаганні былі высока ацэнены — наданнем ганаровага звання заслужанага артыста БССР. Ёсць у юбіляра і шмат іншых адзнак, узнагарод. Сярод іх — падпісаны міністрам культуры СССР К. Фурцавай вельмі рэдкі камплект, у склад якога ўваходзяць значок, Грамата Міністэрства культуры СССР і пасведчанне, аб’яднаныя адзінай назвай: “Выдатны работнік культуры СССР”.

А пачыналася творчая кар’ера Ф. Іванова з невялічкіх эпизадных роляў, і першая з іх — салдат у спектаклі “Гады вандраванняў” па п’есе А. Арбузава. Пазней здарылася тое, што часта адбываецца ў свеце мастацтваў: захварэў некалькі гадоў адной з галоўных роляў — пагранічніка Захарава ў тым самым спектаклі, і адміністрацыя даверылася досведу і творчай інтуіцыі маладога акцёра. Гэты спектакль стаў для Фёдара Іванова знакавым: яму пачалі дава-

раць работы больш складаныя. І, як правіла, гэты былі характары камедыі, энергічныя. Перайшоўшы на ўзроставыя ролі, якія вымагаюць сцэнічнага пераасэнсавання, акцёр не страціў маладога запалу, здолеў захаваць шырыню творчага дыяпазону. Цяпер многія яго героі вымагаюць, можа, не столькі маладзецкай эфектнасці, колькі псіхалагічнай глыбіні перажыванняў. Дзякуючы прыроднаму мастацкаму густу, ён стварае іскрыстае жывое відовішча, здатнае даць эстэтычнае задавальненне самому спанатранаму глядачу.

— Фёдар Мікалаевіч, узыходжанне на творчы акцёрскі Алімп вы пачалі з вучобы ў Мелітоўльскім культасветтэхнікуме (1950 г.), а потым быў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытут. У той вельмі цяжкі, пасляваенны час наша краіна пераадолявала эканамічны крызіс...

— І тады наш інстытут (цяпер гэта Акадэмія мастацтваў) складалася ўсяго з 44 студэнтаў. Мы жылі адной вялікай сям’ёй, выкладчыкі шмат каму з нас у нейкай ступені замянялі бацькоў, а для многіх іншых былі вельмі блізкамі людзьмі, з якімі мы дзяліліся ўсім сваім самым патаемным. Так, час быў цяжкі (хаця, ці быў ён наогул калісьці лёгкі?). Здаралася, што настаўнік, калі бачыў нейкую затарможаную рэакцыю студэнта на занятках, пытаўся: “А ты сёння еў?” Час ад часу выкладчыкі праводзілі практычныя заняткі “на выездзе”. Памятаю, збірэння Канстанцін Саннікаў (народны артыст БССР, лаўрэат Сталінскай прэміі) увесь курс (а было нас 9 чалавек) і в’язе ў вёску, дзе раней ужо дамовіўся, каб бульбай ды кіслым малаком нас пакармілі. Думаю, што гэта была галоўная мэта такіх заняткаў. Але, каб не паказаць сапраўднага намеру, Саннікаў, пасля таго, як паелі, гаварыў: “Давайце паназіраем, як гаспадары апрагнуты, якая ў іх манера зносін (маўленне, жэсты, рухі), якія яны выконваюць розныя работы па гаспадарцы”. Глядзім, назіраем, успрымаем — і самі працуем разам з імі, дапамагаем.

— Ці можаце вы сказаць, што шчаслівы, працуючы ў тэатры?

— Ці шчаслівы? Канечне! Я шчаслівы! Тэатр — маё жыццё, і наўрад ці я мог бы займацца чымсьці іншым. Пасля заканчэння інстытута мне прапанавалі застацца і ў Мінску, чакалі ў Палтаве і яшчэ шмат у якія гарады былога СССР запрашалі. Вельмі добра мяне прынялі тут, у Гомелі, і не адпусцілі. Далі жытло... Што такое шчасце для мяне? Гэта калі я нешта зрабіў для свайго тэатра, для горада, у якім працую ўсё сваё творчае жыццё. У гомельскім тэатры я сыграў больш як 100 добрых роляў, не лічачы праходных, другародных. Але былі цікавыя выпадкі і з маімі эпизаднымі персанажамі. Некалькі прыезджаем на гастролі ў Адэсу. А ў мяне была маленькая роля ў п’есе “Прытворныя хворы”, дзе я выходзіў на сцэну з вялізным шпрыцам. Як жа мы былі здзіўленыя, калі ва ўсіх рэцэнзіях на

спектакль пісалася толькі пра мяне, маю маленькую ролю!

Гомель — гэта мой Дом: тут я сустрэў сваё каханне — жонку, тут нарадзіліся мае дзеці і ўнучкі, тут, у Гомельскай вобласці, з маёй дапамогай былі створаны народныя тэатры ў Хойніках, Лоеве, Брагіне, Капаткевічах, Светлагорску, яны і цяпер дзейнічаюць. Шчаслівы яшчэ і тым, што ніколі не здраджваў свайму тэатру, хаця ўсялякія часы былі... Жыццё не пакрыўдзіла мяне на настаўнікаў, на незабыўныя сустрэчы. Я ж помню Станіоту, Міровіча, іншых выдатных творчых дзеячаў! А яшчэ я спяваў з Лемешавым, Казлоўскім, Міхайлавым, Александроўскай, калі вучыўся ў Мінску. Тады наш інстытут размяшчаўся побач з оперным тэатрам, галоўным рэжысёрам якога быў Барыс Мардвінаў. Спачатку ён не дазваляў студэнтам падзарабляць, а потым ужо сам браў нас на спектаклі для ўдзелу ў масоўках. Гэта была выдатная школа сцэнічнага майстэрства і вакалу: я танцаваў, спяваў у “Іване Сусаніне”, “Дуброўскім”. Дзякуючы сваёй прафесіі, я ўдзельнічаў ва ўсіх культурных мерапрыемствах краіны: аглядах, фестывалях, тэатральных сустрэчах.

— Якая роля для вас асабліва незабыўная?

— Быў такі выпадак у маёй творчай практыцы. Некалькі гадоў у Палтаву мы прыезлі спектакль “Крышталная крыніца” (ён вельмі добра там ішоў) па п’есе Бондарава. Я выконваў ролю пагранічніка Захарава — вясёлага гаваруна, майстра на гармоніку граць ды танчыць. Мы тады па два-тры спектаклі ў дзень давалі: цяжка было, стамляліся, але толькі выходзілі на сцэну — і дзе што падзелася! Дык вось, аднойчы пасля спектакля прыходзіць за кулісы не вельмі маладая жанчына з кошыкам у руках, а ў кошыку тым — яблыкі ды іншыя прадукты. І гаворыць: “Еш, сыноч, а я на цябе пагляджу. Мой сын да цябе быў падобны. Гаварун ды вяселун, на гармоніку граў. На граніцы загінуў...” Вось якія часам адбываюцца супадзенні. Я лічу, што ў жыцці вельмі важна зрабіць штосьці добрае хця б аднаму з людзей, хай нават нагадаць характар ці аблічча роднага чалавека...

— Якія ролі для вас былі самымі цяжкімі?

— Я вельмі шмат працую і ніколі не бываю цалкам задаволены сваімі акцёрскімі работамі, нават калі ведаю, што роля ў мяне бліскучая. У спектаклі “Залатая карэта” рэжысёр Папоў даў мне сыграць старога (а мне тады было толькі 32 гады! Які з мяне стары?). Але мне заўсёды падабалася тое, што няпростата дасцянца, і з гэтай роляй я ўсяго сабе выкручваю наывыварат: трэба было ўнутрана яе асэнсаваць, знайсці характар, які б мог мяне заціпаць. Цяжкая была роля, але цудоўная, і яна мне ўдалася.

— Вы некалі марылі сыграць дзёда Шчукара, каб рэалізаваць сваё жыццёвае назіранні за людзьмі простымі, у якіх ёсць пачуццё гумару і якія, разам з тым, пражылі няпростасце жыццё. Вас заўсёды вабілі вобразы сучаснікаў. Магчыма, вашы мары-жаданні рэалізаваліся ў характары дзёда Снапка? Гэта вы да свайго 75-годдзя падрыхтавалі глядачу своеасаблівы створыў — сыгралі ролю дзёда Снапка ў спектаклі рэжысёра Рыгора Баравіка “Перапалох” паводле аднайменнай п’есы Васіля Ткачова, створанай цалкам рэгіянальным жыццёвым матэрыяле. Снапок — гэта метафарычная ідэя Бацькаўшчыны, уасабленне спрадвечных якасцяў — дабрыні і патрыятычнасці. У адной ролі вы з’явілі свае колішнія мары пра сцэнічнае выяўленне характараў знакамітага дзёда Талаша з Беларускага Палесся і шлохаўскага дзёда Шчукара: ад Талаша для характараў Снапка ўзялі гатоўнасць, нягледзячы на ўзрост, абараніць свой кавалачак роднай зямелькі ад усялякага гіпатэтычнага ворага, а ад Шчукара — нястрымны, іскрысты народны гумар...

Франка САКЕЦЦІ
(каля 1330—1400)

Са зборніка «Трыста навел»

Навела VIII

*Адзін несамавіты, але вельмі вучоны
генузец пытаецца ў паэта Дантэ, як за-
хаць у сябе жанчыну. І Дантэ яму дае
бліскучы адказ.*

Жыў калісьці ў горадзе Генуя адзін вельмі разумны і ў навуках дасведчаны чалавек, але быў ён маленькі ростам і выглядаў несамавіта. І гэты генузец захаваўся, на сваю бяду, у прыгожую жанчыну. А яна — ці то з-за яго несамавітасці, ці то з-за сваёй цнатлівасці, а мо ці то яшчэ з якой прычыны — мала таго, што не кахала, але нават не жадала глядзець на такога кавалера і, пазбягаючы, на вуліцы зварочвала ў іншы бок. Таму ён, амаль страціўшы надзею на ўзаемнае каханне і працушы пра вялікую славу Дантэ Аліг'еры, які ў той час знаходзіўся ў Равене, вырашыў пайсці туды, каб убачыцца і пазнаёміцца з ім, разлічваючы атрымаць дапамогу ці парад, які закаханы ў сябе тую жанчыну альбо хоць дамагчыся, каб яна не ўспрымала яго як ненавіднага. Вырашыў — зрабіў. Прышоў ён у Равену і патрапіў на бал, дзе прысутнічаў сьлыны Дантэ. Калі ж давялося побач з ім сядзець, генузец выбраў зручны момант і запытаў:

— О месір Дантэ, я шмат чуў, што вы сьлыны і дабрадзеіны. Ці не змаглі б даць мне парад?

Дантэ адказаў:

— Паспрабую.

Талы генузец прамовіў:

— Я кахаў і кахаю адну жанчыну з усёй адданаасцю, якая толькі магчыма. Ды яна не толькі не адказвае на мае каханне, але і ніводным прыязным позіркам не ашчаслівіла мяне.

Выслухаўшы, Дантэ агледзеў яго і прамовіў:

— Месір, я б з радасцю зрабіў так, як вам даспадобы. Але наконт вашай справы павінен сказаць, што не бачу іншага выйсця, як... вы, напэўна, ведаеце, што ў цяжарных жанчын заўсёды абуджаецца жаданне да новых, незвычайных рэчаў. Таму трэба, каб жанчына, якую вы так моцна кахаеце, зацяжарыла. Цяжарнай, можа так стацца, яна пажадае вас. Толькі так зможаце дамагчыся свайго. Іншым чынам гэта зрабіць нельга.

Генузец, адчуўшы сябе ўджаленым, адказаў:

— Месір Дантэ, вы даеце мне парад, у якой існуе ажно дзве рэчы выканаць яшчэ цяжэй, чым тую, пра якую я спачатку пытаўся. Як бы ні складана зрабіць яе цяжарнай — ніколі яна не панясе ад мяне, аднак яшчэ цяжэй яе цяжарную, улічваючы ўсё, што жанчына ў такім становішчы можа пажадаць, вымусіць заняпасці духам і пажадаць мяне. Між тым, далібог, ніякай іншай парады, акрамя той, якую вы далі, і быць не магло.

Гаротнік прызнаў, што Дантэ яго разумее лепш, чым ён сам сябе, талы як іншыя людзі звычайна пазбягалі небараку. Завязалася знаёмства, прычым такое, што не адзін дзень яны правялі ў прыемных размовах. Генузец быў вучоны, але, відаць, не быў філосафам, як большасць нашых сучаснікаў. А філосафія ж пазнае прыроду ўсіх рэчаў. Хто не ведае самога сябе, як ён можа пазнаць сутнасць рэчаў вакол сябе? Калі б гэты герой паглядзеў у лостэрка розуму на сябе ці нават у звычайнае лостэрка на сваю знешнасць, да яго б дайшло, што прыгожая цнатліва жанчына нават не зразумела б, гэта мужчына яе кахае ці нікчэмны паскудны кажан.

У дадзеным выпадку да месца народнае выслоўе: «Няма большага падману за падман самога сябе».

Навела CXIV

*Дантэ Аліг'еры правучыў кавалера за тое,
што той спываў яго паэму, скажаною.*

Сьлыны народны паэт, чыя слава не згасне ў вяках — фларэнціец Дантэ Аліг'еры — у сваім родным горадзе жыў па суседстве з сям'ёй Адзімары.

Аднойчы здарылася так, што малады кавалер з гэтай сям'і за нейкае злачынства трапіў у прыкрае становішча, і яго справу, па законах таго часу, павінен быў разгля-

даць судзя, які, здавалася, знаходзіўся ў сярброўстве з Дантэ. Юнак папрасіў замовіць за яго слоўца, і паэт ахвотна згадзіўся. Паабядаўшы, Дантэ выйшаў з дому і накіраваўся ў суд вырашаць гэтую справу. Праходзячы браму Сан П'етра, ён пачуў, як адзін каваль за прахай спытае яго паэму, але блытае вершы, прапускае часткі і дадае нешта ад сябе. Дантэ палічыў гэта за вялікую абразу. Нічога не кажучы, ён зайшоў у кузню, агледзеў кавальскія прылады, схпіў молат і выкінуў яго на вуліцу, потым узяў абцугі і шпурнуў туды ж, затым падняў вагі — і зноў тудысама. Такім жа чынам ён яшчэ шмат чаго павыкідаў.

Убачыўшы гэта, раз'юшаны каваль за-роў:

— Што гэта вы робіце? Звар'яцелі хіба?

Дантэ адказаў:

— А ты што робіш?

— Сваю працу, — адказаў каваль, — а вы псуеце мае прылады, выкідаючы іх на вуліцу.

Дантэ ж папярэдзіў:

— Калі ты не хочаш, каб твае рэчы псавалі, мае не псуі.

Каваль запытаў:

— А што я вам псуо?

Дантэ патлумачыў:

— Ты спываеш мой твор не тымі словамі, якімі я напісаў яго. Гэта мае рамяство, і ты ганьбіш зробленае мною.

Не ведаючы, што на гэта адказаць, каваль неадпусіўся, пазбіраў інструменты і вярнуўся да працы. Калі ж пацягнула зноў на слевы, ён ужо заспяваў пра Трыстана і Ланселота, Дантавых твораў больш не чапаў.

Тым часам паэт прадоўжыў шлях туды, куды намерваўся. Ідучы ж да судзі, прыгадаў, што кавалер з сям'і Адзімары, за якога ён згадзіўся прасіць, быў фанабэрыстым і далёка не паважлівым юнаком: калі ехаў на кані па горадзе, асабліва па вузенькіх вулачках, то трымаў ногі так шырока, што выпраў мыскі сваіх ботаў аб прахожых. Дантэ, якому гэта неаднойчы даводзілася назіраць, такія ўціскі не ўхваляў. Таму і звярнуўся да судзі:

— У вас знаходзіцца справа аднаго чалавека, абвінавачанага ў злачынстве. Я прыйшоў прасіць за яго, але запэўніваю вас, што ён сваімі паводзінамі заслугоўвае дваінога пакарання. На маю думку, парушэнне прыстойнасці ў горадзе — гэта сур'ёзнае злачынства.

Судзя запытаўся, у чым праяўляецца парушэнне прыстойнасці.

Дантэ распавёў:

— Калі ён едзе на кані па горадзе, то так шырока расстаўляе ногі, што чалавек, які крочыць насустрэч, не можа прайсці і вымушаны вяртацца назад.

Судзя талы зазначыў:

— Такія здзекі з людзей — злачынства большае, чым тое, за якое мы яго судзім.

Дантэ яшчэ ўдакладніў:

— Дык вось, гэта мой сусед, і я хайдайнічаю перад вамі за яго.

А вярнуўшыся дахаты, дзе яго ўжо чакаў малады кавалер, каб даведацца, як усё прайшло, ён паведаміў:

— Мне далі добры адказ.

Мінула некалькі дзён. Кавалера выклікалі ў суд. І там пасля першага абвінавачвання судзя зачытаў другое — пра тое, як ён ездзіць на кані. Зразумешчы, што яго пакаранне падвоіцца, кавалер адзначыў сам сабе: «Вось як выгадаў!... Спідзяваўся, што Дантэ папрасіць за мяне, і я буду апраўданы. А тут наадварот: асуджаюць, прычым не за адно злачынства!».

Малады чалавек апраўдваўся, але тым не меней быў асуджаны. Па дарозе дахаты ён зайшоў да Дантэ і абурэўся:

— Ну і памог жа ты мне! Да таго, як ты схадзіў да судзі, мяне абвінавачвалі ў адным злачынстве, а потым знайшлі яшчэ і другое. — І са злосцю дадаў:

— Калі мне прысудзіць штраф, я яго заплачу. Але, як бы ні было, аддзачу таму, з-за каго такое сталася.

Дантэ на яго словы адказаў:

— Я прасіў за вас як за роднага сына. Большага я не мог зрабіць. Судзя ж учыніў усё наадварот, і гэта сталася не з-за мяне.

Кавалер пахітаў галавою і пайшоў дадому. Праз некалькі дзён яму прысудзілі штраф у тысячу лір за адно злачынства, а другую тысячу ён вымушаны быў заплаціць за тое, як ездзіць на кані. Такого, вядома, не маглі дараваць ні малады чалавек, ні ўвесь дом Адзімары.

Гэта было асноўнай прычынай, з-за чаго Дантэ, як прадстаўнік Белых, быў выгнаны з Фларэнцыі і, на ганьбу ўладам роднага горада, памёр як выгнаннік у Равене.

Пераклад з італьянскай
Уладзімір ЧАРОТА

ўвагі малечаў. Ці вывараеце вы на сваіх унуках дакладнасць акцёрскай ігры?

— На ўнуках? Ніколі! Але яны заўсёды прыходзяць на мае спектаклі. Ніколі ў казках я не іграў адмоўных персанажаў. Багдашка ў спектаклі «Іван ды Мар'я» — гэта надзвычайная роля! Наіўны, прастадушны Іван-дурань — нешта ад яго, напэўна, ёсць і ў маім уласным характары. У казках трэба іграць па-праўдзе, бо дзіця не падманеш, і нездарма раней у казках займалі толькі спрактыкаваных акцёраў. Я, напрыклад, заўсёды адмаўляюся ад таго, што няпраўда ў ролі: калі дзіця табе паверыць, то ты спадабаешся, бо становіцца персанаж выклікае ў маленькага гледача жаданне быць падобным да «добрага» героя. А калі не паверыць, дык ён і п'есу глядзець не будзе, і ў тэатр больш не пойдзе. «Вера — вялікая справа», — гаварыў Саннікаў, а Мардвінаў сцвярджаў, што акцёр — самая каверзная прафесія, бо ты можаш сотні гледачоў падабацца, а пяцёра цябе не прымуць, і менавіта яны моцна паўплываюць на твой творчы лёс. Я ганаруся тым, што, як ніхто ў тэатры, перайграў усіх беларускіх аўтараў: Дзялендзіка, Караткевіча, Купалу, Коласа...

— Што з мірскіх радасцей вам больш за ўсё па душы?

— Прырода! На дачы я не толькі гуркі вырошчваю — люблю пасядзець каля маляўнічай рачулікі, пагаварыць з цікавымі, добрымі людзьмі; з якімі можна весці размовы пра ўсё на свеце. Такія сустрэчы заўсёды дапамагаюць у маёй працы над ролямі: мне цікава, як вырашаюцца тыя ці іншыя побытавыя праблемы — магчыма, спатрэбіцца гэткае вопыт зносінаў у акцёрскай мізансцэне. Вось быў такі выпадак. Прыехаў сват з сумнай весткай пра смерць бацькі. Перад дарогай мы селі за стол снедаць. Сядзім спакойна, снедаем моўчкі — ніякай сцэны трагедыі. Зразумела, можна было б «сыграць» эмоцыі, але ці трэба? Сапраўдны смутак, журбу чалавек звычайна перажывае ўнутрана, не выстаўляе напак. Жыццё не даруе фальшу...

Фёдар Іваноў. Акцёр высокага рангу, чалавек шчырай душы, самаадданы і добразычлівы, ён у немалой ступені садзейнічаў станаўленню і творчаму развіццю Гомельскага тэатра і тэатральнага мастацтва Беларусі ўвогуле. Побач з гэтым добрым, нязменна ветлівым чалавекам з абаяльнай усмешкай, з вачымі, што выпраменьваюць унутранае святло і вялікую любоў да кожнага, — побач з ім адчуваеш сябе ўтульна і ўпэўнена.

Ташыяна АЎДОНІНА,
кандыдат філалагічных навук

г. Гомель

Акварэлі — на ўвесь год

У сталічнай галерэі «Універсітэт культуры» прайшла не кітка, камерная, але адметная выстаўка пад назвай «Усе сезоны акварэлі». Адметнасць у тым, што экспазіцыю склалі тая работы беларускіх мастакоў, якія аздобілі аркушы новага календара — прыгожага насценнага календара на 2005 год, выданага пры спонсарскай падтрымцы вядомай будаўнічай фірмы — ТАА «Сармат» (выдавец І.Логвінаў).

Атрымаліся гэтакія асацыятыўныя акварэльныя варыяцыі на тэму «Поры года». У календары «Усе сезоны акварэлі» прадстаўлена творчасць Ірыны Батаковай, Дзмітрыя Сурыновіча, Аляксандра Вахрамеева, Зоі Луцэвіч, Андрэя Ключыко. Адметна, што падборка зроблена пры актыўным удзеле генеральнага дырэктара Аляксандра Кныровіча, маладога энергічнага бізнесмена, адоранага эстэтычным густам.

Як адзначыла падчас вернісажа і прэзентацыі календара мастацтвазнаўца Галіна Бокун, «Сармат» ужо трэці год працягвае такую, здавалася б, дзіўную традыцыю, калі будаўнічы холдынг апыкуе выданне, якое рэкламуе не ўласны прадукт вытворцаў, а работы сучасных беларускіх майстроў у розных відах і напрамках выяўленчага мастацтва.

Мастацтвазнаўца Вольга Каваленка, укладальніца календара, падкрэсліла, што такія стасункі між творцамі ды месцамі ствараюць з'яўленню арыгінальных арт-аб'ектаў высокай эстэтычнай і паліграфічнай вартасці, якія скіроўваюць мастацтва да шырокай публікі. Так, маляўнічы насценны календар не толькі выконвае сваю ў т л і т р н у ю функцыю, а і стымулюе далучэнне «спажываюцаў» да мастацтва.

«Усе сезоны акварэлі» адлюстроўваюць новыя шляхі ў распрацоўцы старажытнага жанру, прадстаўленыя пяццю аичыннымі мастакамі, вядомымі сваёй творчай актыўнасцю і рознабаковасцю. Выбар ілюстрацый,

што падкрэслівае і сама ўкладальніца выдання, безумоўна, суб'ектыўны, аднак вельмі важна, што ўдзельнічаў у гэтым выбары генеральны дырэктар «Сармата», які не толькі любіць, але і адчувае жываціс. Пагадзіцеся, рэдкія людзі ў нашым грамадстве здатныя ўкладаць сёння грошы ў сур'ёзнае мастацтва, падтрымліваюць творчых людзей і прапагандаваць плён іх працы.

С.Б.

Фота К.ДРОБАВА

На здымках: пагартаем календар; Д. Сурыновіч, «Першы снег».

АПЫТАННЕ ГАЗЕТЫ “ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА”

Да нядаўняга часу пісьменнік (тут — “прафесійны літаратар”) сплывае свой доўг чалавецтву праз добрасумленнае выкананне абавязкаў “інжынера чалавечых душ”. Сёння ў азначанай якасці ён грамадству відавочна... не тое што непатрэбны, але нецікавы.

Ніводны з літаратараў не мае шанцу ўнікнуць таго асобнага і адначасова прафесійнага выбару, якім, па сутнасці, і з’яўляецца сёння **славесная творчасць**: рухацца следам за жыццём ці *насустрэч* (насуперак) яму? далучыцца да тых, хто складае эпосе гімнічныя песні, ці

Калі Логас становіцца тэкстам...

Ташыяна ШАМАЯКІНА

Падзенне прэстыжу пісьменніцкай працы і прыгожага пісьменства абумоўлена, на маю думку, наступнымі фактарамі:

Пачаць, відавочна, варта з сябе. Наш грэх — крытыкаў, літаратурнаўцаў — у тым, што дыскрэдытавалі Слова, Слова як такое. Захапіўшыся постмадэрнісцкай гульнёй, мы ператварылі Боскі Логас у Тэкст і вялі глыбакадумныя размовы менавіта пра тэкст, а не пра прыгажосць слова, не пра гармонію твора, не пра стыль. З другога боку, нідзе больш, чым у карпаратыўным асяродку філалагаў, не квітнее такая прыкрая з’ява, як захвальванне. Ды не проста захвальванне: навучыліся гаварыць (асабліва пра дысертацыі) тое, чаго і блізка ў іх (ці ў творах) няма. Некаторыя мае калегі, выступаючы з апаніраваннем ці з рэцэнзіямі, нібы песні спяваюць. А пачне чытаць тое, пра што яны так прыгожа распавядалі, — усё наадварот! Можна, дзеля рэкламы мастацкіх твораў у друку так і патрэбна, але ці даваць за звычайнае апісальніцтва вучоных ступені і званні? Ці не будзе дзякуючы такім “навукоўцам” дэвальвацыя Слова ісці яшчэ больш хуткімі тэмпамі?

Уплыў СМІ. Некаторыя тэлеперадачы, асабліва расійскіх каналаў, спецыялізуюцца на пракручванні пматлікіх жыццёвых гісторый з незвычайнымі перыпетэямі, часам скандальнымі (“Вокны”). Ды яшчэ пматлікія серыялы. Вось прычына падзення цікавасці да сюжэтных твораў. Навошта чытаць, трацячы мазгавую энергію на ўяўленне герояў і антуражу, калі можна ўсё пабачыць на ўласныя вочы ў “чорным

квадрате” тэлевізара? Менавіта ад электронных СМІ пачалася і дэвальвацыя слоў: самыя высокія з іх выкарыстоўваюцца для апісання суратаў.

Базавае школа як грамадскі інстытут, дзякуючы якому можна выхаваць любоў да чытання, навучыць адчуваць прыгажосць слова, не выконвае сваіх функцый. Праграмы па літаратуры скарачаюцца, вывучэнне мовы звядзена да механічнага тэставання, нават для паступлення на філфакі ВНУ ліквідавана напісанне сачыненняў. У выніку да нас прыходзяць студэнты, якія элементарна не ўмеюць выказаць думку, ды і думак у іх няма. Адкуль тыя думкі, калі прывыклі націскаць на клавішы камп’ютэра: вось гэтаму ў школах надаюць выключнае значэнне...

Мода, грамадская думка, якую ў многім фарміруюць бюракратычныя структуры. У краіне адбываецца плановае і актыўнае зніжэнне змястоўнасці школьнай, ды і вышэйшай адукацыі. Чыноўнікі шчыра перакананыя, што ў прагматычны век літаратура проста непатрэбная — якая ад яе карысць? Адбываецца ў цэлым злавеснае “раскультурванне” адукацыі, знікаюць гуманітарныя дысцыпліны, або яны лічацца другараднымі. Гаворачы са сваімі першакурснікамі, я пастаянна здзіўляюся, жахаючыся: а чаму ўвогуле сёння ў школе вучаць? Самыя неабходныя веды па астраноміі, геаграфіі — мінімальныя, па гісторыі — практычна нулявыя (асабліва па XX стагоддзі), па гісторыі культуры — лепш не пачынаць апытанне. Пра што з такімі “філалагамі” гаварыць, як можна з імі аналізаваць мастацкія творы, тым больш на аснове літаратуры рабіць выхадны ў філасофію, міфалогію, рэлігію? Я абсалютна ўпэўненая, што сённяшні крызіс у грамадстве — прамы ці ўскосны вынік гуманітарнай неадукаванасці, які цягне за сабою падзенне культуры і страту духоўнасці. Дык ці можна, маючы актыўную частку на сельніцтва з нізкім узроўнем культуры, гаварыць пра пад’ём эканомікі, высокую мараль, патрыятызм?..

Адсюль вынікаюць задачы пісьменнікаў на сённяшні дзень. Яны велічныя і пматаспектныя. Пісьменнік, на маю думку, павінен жыць з усведамленнем, што ніякая дзяржава без прыгожага пісьменства ўвогуле існаваць не можа. Перш чым вырашаць эканамічныя пытанні, варта было б задумацца пра дух народа. Акрамя таго: якія б разумныя ні былі палітыкі, эканамісты, юрысты (усе тыя, хто намі кіруе), але ў мастака — зусім іншы ро-

да тых, хто выштукоўвае для яе з’едлівыя эпітафіі?

Згаданы **выбар** урэчаўляецца ў літаратуры, што паўстае з сапраўднай жыццятворчасці. Тыя, для каго літаратура адбылася як жыццё, і тыя, для каго жыццё роўнае літаратуры, магчыма, блукаюць у трох соснах, а ўсё ж не дагукаюцца адно аднаго.

Дык дзе мы ёсць і чым мы ёсць, шаноўныя “літчалавекі”?

Бадай, толькі пасля шчырых адказаў на гэтыя пытанні можа адкрыцца, ці БУДЗЕМ мы...

Адзел крытыкі “ЛіМа” з нецярпліваасцю чакае вашых, шаноўнае спадарства, роздумаў-водгукаў, якія можна дасылаць у рэдакцыю, па адрасе: 220005, г. Мінск, вул. Захарава, 19.

зум. Нездарма пмат якія кіраўнікі дзяржаў у мінулыя эпохі самі імкнуліся пісаць ці маляваць — праз мастацтва яны асвойвалі эмацыяны свет сваёй нацыі.

Акрамя таго, сучасным чыноўнікам варта было б усведоміць: прыпоў час абнавіць свой слоўнік. Настолькі заштампавана ўсе гавораць, што прамовы, выступленні, інтэрв’ю разумных людзей — прадстаўнікоў істэблішменту — ужо абсалютна не дзейнічаюць на свядомасць, а, наадварот, выклікаюць раздражненне. Няўжо яны ніколі не чулі ад сваіх маці народнага выслоўя і не памятаюць хоць бы некаторых крылатых радкоў беларускіх паэтаў-класікаў? Толькі нашага Прэзідэнта слухаць цікава, бо ён гаворыць, як нармальны чалавек, — словамі, што блізкія і зразумелыя для большасці людзей, нярэдка ўжывае народныя прыказкі, цікавыя параўнанні і эпітэты. А чыноўнікам, каб абнавіць лексіку, ня-

ма іншага шляху, акрамя звароту да мастацкай літаратуры: з яе можна чэрпаць новыя сімвалы, нечаканыя метафары.

І яшчэ. У нашага народа, як, безумоўна, і ў кожнага іншага, ёсць сваё — таямнічае, глыбіннае, містычнае — жыццё, якое журналісты паказаць не ў стане: жанры, у якіх яны працуюць, гэтага не дазваляюць. Дык няўжо нецікава — якое яно, містычнае жыццё народа? Зноў-такі, убачыць яго і адчуць можна толькі з краснага пісьменства...

Хоць і ахоплівае часам адчай, а ўсё ж я гляджу ў будучае з аптымізмам. Я бачу прыкметы адраджэння цікавасці да Слова. Сапраўды, адраджэнне непазбежнае, бо неўзабаве зменіцца ўласна парадыгма быцця — не можа не змяніцца: чалавецтва ж не самагубца! І пісьменнікам ужо варта выходзіць з духоўнай рэзервацыі, куды яны самі сябе заклочылі...

«Эсенцыя» на апытанне

Юрась НЕРАТОК

Па-першае, хацеў бы падзякаваць “ЛіМу” за апытанні. Гэта яднае і паказвае нейкі напрамак, які, урэшце, выбірае сам аўтар, не звяртаючы ўвагі ні на перасцярогі, ні на крытыку. Аднак з аглядак. Менш прыйдзеца напчадкам раўняць, а сваё нікуды не падзенецца...

Апытанне не мае пытання, але дае поле для разваг. Таму маю права адказаць асацыятыўна.

Здаецца, выраз “інжынер чалавечых душ” належыць Сталіну. З гэтага вынікае, што любая ўлада павінна лічыцца з “праслойкай” людзей, якія называюць сябе творчымі.

Нічога не застаецца, як пагадзіцца з вядомым выслоўем, што творца — ча-

лавец, які ў пэўны час пры пэўных абставінах і ў пэўных межах можа рэалізавацца. Але тое ж самае тычыцца жыцця наогул, ці не так?

Гімнічныя песні, як і з’едлівыя эпітафіі, падуладны прафесіяналам — майстрам пяра. Калі аўтар навучыў Музу з’яўляцца па выкліку — ці перастаў ён быць творцам? Магчыма, яму трэба пазайздросціць.

Сапраўдны літаратар — гэта здольнасць і комплекс. Пры гэтым комплекс можа быць выдуманым, а здольнасць рэалізуецца прапаздольнасцю.

Адно аднаго творчыя людзі не дагукаюцца ніколі. Магчыма, таму, што клічаш сам сябе. Праўда, яшчэ адна адметнасць: абраза, дадзеная нават “фальшываю” творцы, таксама кладзецца на сябе.

Ці пмат нас? Не. Як і астатніх. Але нам наканавана. Нічога не прападзе, не трэба хвалявацца. Сцешся думкаю, наколькі недакладна памятае сённяшняе чалавецтва сваю цывілізацыю: нават у асноўных хрысціянскіх датах блытаніна (я маю на ўвазе не праваслаўны і каталіцкі календары). А век (па максімуму) — чалавечае жыццё.

Пра “нецікавасць”. Паўпакаленне выпала з працэсу чытання з нагоў “перабудовы”. Папярэднія пакаленні чытаюць у бібліятэках. Наступныя — у Інтэрнеце.

І будзем мы! Нікуды не падзенецца. І, што б ні адбывалася, — будзем разам. Чалавек — істота сацыяльная. Цяпер Саюз пісьменнікаў перажывае не лепшыя часы. Але — перажывём! На тое і беларусы...

«Жыццё»

«культура» = «футбол»

У дэкарацыях змрочна-суровага (асабліва што тычыцца перспектывы) сучаснага мысларства па-сапраўднаму здзівіць публіку можна толькі «нетутэйшымі» (для агульначалавечага «сёння») бадзёрасцю ды антымизмам. Наўмысны парадаксалізм меркаванняў ды выскоў стаіцца ўжо звычайнай звычайнасцю, і ашаламляльнасць вобразу, якую прадчуваў Латрэмон («злучачы» на анатамічным сталі швейную машынку і парасон) і ўрэчаўляў Апалінэр, сёння, відаць, ічасліва і без ваганняў падсумавалася слоганам «Гасподзь — мой брокер» (зтак — немудрагеліста і энергічна — назвай свой раман 1998 года, напісаны ў сааўтарстве з Джоан Цірні, вядомы амерыканскі пісьменнік-сатырык Крыстафер Баклі).

Увічнасць наўстае сёння, бадай, важнейшым прынцыпам не толькі «элементарнай» жыццядзейнасці, але і «элітарнай» сэнсавытворчасці. У найноўшай культурнай прасторы натуральны адбор ажыццяўляецца найперш паводле гнуткасці, і толькі пасля — паводле «важкасці». Як дарэчы, што эпоха Пост у гуллівых адносінах з класікаю і можна не зважаць на колішняе «quod licet Jovi, non licet bovi» (што дазволена Юпітеру, не дазволена быку). І ці варта напружвацца, высвятляючы сэнсавыя нюансы выразу «футбаліст А. — аўтар гола» і «празаік Я. — аўтар рамана»? Калі ў якасці сапраўднага навуковага даследавання ўважаецца манаграфія на тэму «Удар галавой», дык чаму «няўлоўны рух паясніцай» нельга ўважаць за адкрыццё ісціны? Адпрэчым палітыку «двайных стандартаў» і будзьма паслядоўнымі гуманістамі: раманіст футбалісту — сябра, таварыш і брат.

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Малюнак Віталія ЯНУШЭЎСКАГА

Калі б пасля чалавецтва застаўся толькі футбол, тое было б у пэўным сэнсе справядліва.

Мала сказаць, што гэта народная гульня; нікога не здзівіш азначэннем «футбол — міжнародная гульня». Гэта ўсенародная, сусветная гульня. Агульначалавечая. Самае распаўсюджанае меркаванне: футбол — гэта жыццё. Да любых ухвальных перабольшванняў на свой конт Ягамосць Футбол ставіцца паблажліва: неверагодная папулярнасць робіць бессэнсоўнай любую рэакцыю на ўхвалу ці пагарду. Лаяць ці абараняць футбол сёння падаецца простаю бязглуздыцаю, гэтак жа недарэчна не заўважаць стыхію ці выказваць сваю незадаволенасць ёю. Прыхільнікаў — мільярды, маштаб — зямная куля, надзвычай, дарэчы, падобная да футбольнага мяча. Гуляюць усе: дзеці, пенсіянеры, мужчыны, жанчыны. Не любіць футбол — амаль дзягназ; пра абьяквасць да шанумага ўсімі можна, бяспрэчна, гаварыць уголас, але тое не тэма для публічных дыскусій. Гэтым масы не раскатурае і папулярнасці сабе не дадасі. Не любіць футбол, іначай, жыццё, — пагадзіцеся, у гэтым ёсць штосьці не зусім нармальнае.

Калі футбол — гэта жыццё, дык што ёсць жыццё? Жыццё — футбол? У чым сутнасць прастай гульні — футбола?

Сутнасць, натуральна, не ў стратэгіі, тактыцы, трэнерскіх задумках, якасці поля, фактара свайго ці чужога поля ды інш. Гэта ўсё, так бы мовіць, справа тэхнікі; нейкі выключна гульнівы (гульні як мастацтва) рас-

клад ці аспект. Ён прысутнічае, ён рэальны — аднак справа не ў ім. Не з таго пачынаецца футбол. Часам у пошуку пачатку пачаткаў футбол тлумачаць як фрэйдысцкую забаву, гулліваю штучку: маўляў, амаль тузін мужыкоў звар'яцела дупіць мячом у сетку, імкнуцца пры гэтым пацэліць у строга абмежаваны сектар, — і штораз захлынаюцца ад шчасця, калі ім гэта ўдаецца. Што выклікае жывёльную радасць здаровых мужчын, калі яны зноў і зноў імкнуцца трапіць, пранікнуць туды, і здаволіцца не могуць? Ці не ёсць гэта класічнай сублімацыяй, адмысловым эратычным шоу, калі выйграе той, хто зверху, хто мужчына, хто распячатаў вароты ўмоўнага праціўніка?

Падобная трактоўка існуе, але яна неяк не прыжываецца ў сілу сваёй абстрактнасці, надуманасці, яе спрэчнасць і неабсалютнасць не выклікаюць сумненняў, ды і футбол яна не дыскрэдытуе. У футбол гуляць не сорама. Ніхто не адмаўляе эратычнасці футбола, але ніхто ўсур'ёз не атыасамлівае сутнасць футбола з імітацыяй сексуальных гульбішчаў.

Футбол як бізнес? Так, бяспрэчна, але не для гледача.

Перш-наперш футбол — гульня, спартыўная гульня. Мы неяк лёгка забываемся на гэта, калі падлічваем мільярды прыбыткі ці страты, але факт застаецца фактам: футбол — любімая гульня мільярдаў. І што?

А тое, што сутнасць любой гульні — перайграць саперніка, перамагчы яго, іначай — стацца больш моцным, спрытным, хутчэйшым за саперніка. Што за якасці пат-

рэбны дзеля гэтага ў футболе?

Пачнём пералічваць шматлікія элементы фізічнай падрыхтоўкі — і памылімся. Хутчэй, вышэй, дужэй — усё гэта важна, але сутнасць не ў тым. Адночы славы футбаліст Дыяга Марадона з наўнасцю свяшчэннай каровы вымавіў фразу, значна бліжэйшую да ісціны, чым усе тэорыі наймудрэйшых, якія ў футбол не гуляюць. Напытанне, што ж зрабіла яго выбітным футбалістам, Марадона адказаў прыкладна так (увага!): «У мяне ёсць адзін няўлоўны рух паясніцай...». Размова ідзе пра вялікі сакрэт футбаліста. Гэта сапраўды шчыры адказ, шкада, што ён, бадай, забавіў тых, хто ставіцца да футбола сур'ёзна. Калі б Марадона сказаў, што мае футбольны талент ці адораны футбольнай геніяльнасцю — усе глыбакадумна заківалі б, укладваючы ў паняцце таленту штосьці высокае і аніяк не прывязанае да нейкай паясніцы. Але ён адразу, не разважаючы, бо народжаны быў не дзеля гэтага, вызначыў сутнасць футбольнага таленту: гэта няўлоўны рух, якім не навучыш, але якія ўсе ацэньваюць менавіта як футбольную геніяльнасць. Выдатны футбаліст нараджаецца з мячом у нагах. Можна віртуозна валодаць мячом, прадметам, як ні круці, «адчужаным», а можна зрасціся з ім, існаваць у сімбіёзе, як з уласнаю пачонкаю, напрыклад. Фізічная схільнасць да суіснавання з мячом у прасторы — вось сутнасць узаемаадносін «чалавек — мяч». А ўжо гульнівае мысленне і фізічная падрыхтоўка — гэта наступства і ўмацаванне самага галоўнага: чалавек ёсць наборам няўлоўных рухаў (паясніцай, шыяй, нагой...). Іначай: прыроджаны футбаліст — гэта Мауглі, прыродны, прыродай адораны, прынцыпова некультурны чалавек.

Сутнасць любой звышпапулярнай спартыўнай гульні — менавіта ў спецыяльнай адоранасці пры кантакце з любой стыхіяй: пльывец мусіць «адчуваць валу», іначай тыя долі секунды, што робяць яго недасягальным чэмпіёнам, будуць нівеліраваныя працавітымі «непрыроджанымі» пльўцамі; баскетбаліст павінен адчуваць дыстанцыю і ўдар (і свой, і чужы); баскетбалісту трэба нарадзіцца з мячом у руках і да т.п.

Тут вось што важна: у футболе, як і ва ўсялякай гульні, футбаліст б'е па мячы не нагой. Калі вы думаеце, што нагой, — вы нічога не разумееце ў вялікім спорце. Сёння набірае папулярнасць практыка страхавання асобных частак цела знакамітых спартсменаў — рук, ног. «Ягоная левая — залатая!» — так і гавораць, захапляючыся асобна ўзятай нагой. Але ж б'е футбаліст не адной нагой, а ўсім цэлам, нават усёй істотаю, за-дзейнічаны і несаматычныя рэзервы. Прыкладаецца, так бы мовіць, усім, чым толькі можа.

Дасканалы б'якам'ютэр пралічвае сілу

ўдара, адлегласць да варот, хуткасць партнёра, магчымыя маневры іншых партнёраў, месцазнаходжанне варатара. Калі ўсё сыдзеца — здзейсніцца маленькі цуд, што ў народзе завецца голам.

Калі вы народжаны прыдаткам сваёй нагі, рукі ці паясніцы — вы маеце шанец стаць выбітным футбалістам. Менавіта гэта меў на ўвазе Марадона: я адчуваю мяч і лёгка забіраю яго ў тых, хто адчувае яго горш.

У пэўным сэнсе футбол — гэта, бяспрэчна, жыццё. Згаданую метафару можна прачытаць у разнастайных ракурсах і кантэкстах: тут і маральна-валявыя аспекты, і «ўнікнуць паразы», і быць ахвяраю перамогі, і шанцунак, і мадэль вайны, і выкіды агрэсіі, і сумленна гульня, і адпачынак, і г.д. Жыццёвых матываў і аналогій — процьма. Але сутнасць, нагадаем, у іншым: футбол — жыццё ў малпавым «разуменні», жыццё першаіснае, жыццё як такое. Выжывае (перамагае) той, хто спрытней жыве: матляе хвостом, махае кулаком, выгінаецца паясніцай. Гэта жыццё мінус культура. І калі мільярды не адарваць ад гэтага відовішча — тое таксама дзягназ. Справадліва, але недастаткова сказаць «людзі хворыя на футбол», «любяць футбол»... Футбол як бессвядома дзея патрабуе рацыяналізацыі. І сутнасць усіх маніпуляцый з паясніцай — захапленне трыумфам жыцця, перажыванне вітальнай радасці, выяўленне і агаленне ў сабе прыроднага складніка. Аз есмь Мауглі. Гэта як замалавана назіраць за лопухам, што прабіваецца скрозь асфальт. Тут нічога не трэба разумець: проста варта прызнаць, што вы з ім (лопухам ці футбалістам) адной крыві. Вы родам з прыроды. Ён умее «гэта» рабіць, а вы здольныя «гэта» апаніць. Наша агульнае захапленне футболом, незразумелае і неўмеркаванае, — на самай справе, дэманстрацыя таго, што мы назаўсёды застанемся дзенымі прыроды.

У тым не было б нічога кепскага, калі б гэта не было выклікам культуры. Футбол, які ёсць жыццём, — гэта выклік культуры, што таксама з'яўляецца формай жыцця, свядомым яго чынікам.

Футбол значна больш папулярны, чым любое культурнае мерапрыемства. І: чым больш культурнае мерапрыемства — тым менш яго папулярнае. І калі мільярды не адцягнуць ад блакітных экранаў, запоўненых злётнымі палямі; калі папулярнасць футбола настолькі вялікая, што прапануецца выбіваць профілі куміраў, якія робяць няўлоўны рух паясніцай, на грашовых знаках; калі футбалісты, якія ўмеюць толькі рухаць паясніцай, успрымаюцца культурнымі героямі, — мы маем справу з паталогіяй, што вымагае дзягназу. А дзягназ такі: мы жывём у эпоху, калі бессвядомыя формы жыцця і мадэлі паводзін незразумана больш прэстыжныя, чым свядомыя, калі пачатковыя формы культуры па маштабах сваёй папулярнасці нельга параўнаць з формамі развітымі, калі культура успрымаецца ўсёго толькі як дэкарацыя. Прычыны вар'яцкай любові да футбола маюць неспасрэдныя адносіны да якасці мыслення і ўзроўню культуры. Тыя, хто абагаўляе футбол, заўтра будуць фанатамі, паслязаўтра — «сляпымі вернікамі», гумусам, што падпітвае так званаю васьмю зла, а яшчэ праз дзень — патэнцыяльнымі тэрарыстамі. Я ўказваю не прамую, тэхналагічную сувязь, але на ўнутраную заканамернасць. Футбол і тэрарызм — гэта, натуральна, не адно і тое ж, але гэта аднаго поля ягады — поля малакультурнага і пераважна бессвядомага. Наўна меркаваць, што пры такой масавай любові да футбола наша цывілізацыя здарова, хаця футбол прапагандуе здаровы лад жыцця. Захапіліся цэлам, а на дух забыліся. А ў здаровым цэла можа быць і хворы дух.

Тут, праўда, насцярожвае само словазлучэнне «здарова цывілізацыя». Цывілізацыя і здаровы дух — рэчы несумяшчальныя. Вось чаму — няхай жыве футбол!

Анатоль АНДРЭЎ

Формула натхнення "пішу тэма — рука дрыжэць, гляджу ў акно — свіння бяжэць" сёння, як сведчыць мастацкая практыка, мусіць уважацца ледзве не за "канцэпцыю" індывідуальна-творчага стылю, што — як ні парадаксальна — з адволькавай верагоднасцю (і поспехам) можа належаць і апалагету "іерагліфічнай", наўмысна ўскладненай славеснасці, і сучаснаму Сімпліцыю Сімпліцыісму — фанату літаратуры "найтрасцейшай прастасці".

За невялікім выключэннем, выштукаваны пафас нашых спланаваных/справакаваных дыскусій абрынаецца на галовы публікі рытмічна-паўтаральнымі ўдарамі чыгуннай "бабы": "СПАДЯБАЛАСЯ" — "НЕ СПАДЯБАЛАСЯ", "ЦІКАВА" — "НЕЦІКАВА", "ЗАЛІШНЕ ПРоста" — "ДУЖА СКЛАДАНА". Асабліва бянтэжыць нязломная "універсальнасць" аднаго "крытэрыю" ацэнкі літаратурнага твора, які ў айчынным культурным кантэксце спадава набывае статус прысуды: "ЗРАЗУМЕЛА" (тут: 'выдатна', 'на-нашаму', 'класічна' і да т.п.) — "НЕЗРАЗУМЕЛА" (у нас: 'дрэнна', 'прэтэнцыёзна', 'анты-народна', 'урэціце'). Такім чынам, у залежнасці ад "зразумеласці" альбо "незразумеласці" — напрыклад, філолагу-медывісту (спецыялісту па Сярэднявеччы) і прадстаўніку дзяржаўнага санітарна-эпідэміялагічнага нагляду, — "Боская Камедыя" Дантэ ў нас магла б быць прызнаная і "класічным шэдэўрам", і "антынароднай каламуцою". Вось табе, братка, і... постмадэрні з плюралізмам!

Прынцыповая шматзначнасць мастацкага вобраза як формы спасціжэння быцця абумоўлівае немагчымасць інварыянтнага "прачытання" любога твора. Штamu здольнасцю без асаблівых ваганняў выносіць адназначныя "прысуды" (і аўтару, і тэксту) валодае, бадай, толькі той, хто не зведаў альбо ўнікаў самоты (што жывіцца, паводле Екклесіяста, якраз мудрасцю, ведамі). Словам, шчасце ёсць! Верагодна...

нем. Першапачатковая "эмоцыя" была выкліканая так і няздзейсненым чаканнем таго, што аўтар хоць неяк адкрые таямніцу: навошта ён на працягу не адной сотні старонак старанна занатоўваў "пашавольванні" — пакутліва аднастайныя — мазгоў я-героя, "выюнашы", што, здаецца, прагнуў толькі таго, каб ягоная лянота шанавалася навакольнымі ў якасці дэпрэсіі. Фінальнае "пачуццё" межавала з эйфарыяй: трэба ж так ускочыць на хвалю, каб "аўтаматычнае пісьмо", чый тайнапіс, бадай, уважала б за марнатраўства нават інфузорыя (калі б была хоць крыху адукаваная), узвесці ў ранг эстэтычнага адкрыцця!

Кажуць, раман "Найўна. Супер" зрабіў нарвежца культуравой постацю. Тады "Лепшая краіна ў свеце" (арыгінальная назва твора — "Факты пра Фінляндыю" — мабыць, паддалася расійскаму выдаўцу залішне бюрократнаю канчаткова зробіць з яго гуру/апостала, і будучы яго да страты прытомнасці шанавань вернікі, для якіх гуманізм ёсць прымітывізм, дэкараваны глыбакадумнасцю (вылучанае

Простае нечалавеччае шчасце

Філіп САЛЕРС.

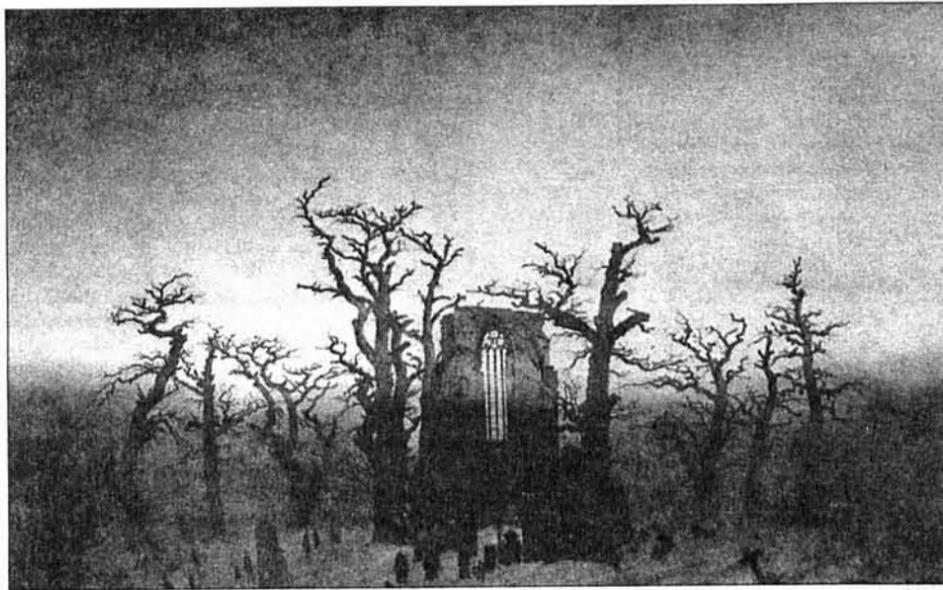
Манія страсці

Раман / Пер. с франц. А. Смірновой. — СПб.: "ИНАПРЕСС", 2003. — 320 с.

Ці варта чакаць ад пісьменніка, перакананага, быццам "любы тэкст узнікае на скрыжаванні многіх тэкстаў, перачытваннем, акцэнтаваннем, кандэнсаваннем, перамяшчэннем і паглыбленнем якіх ён і з'яўляецца", празрыстасці ці зразумеласці? Бадай, варта. Але — адмысловых.

Француз Філіп Салерс, тэарэтык і практык "новага новага рамана", "пісьменнік-крытык", стаўся ўрэчаўленнем мары колішніх "культурных рэвалюцыянераў", што згрупаваліся ўвесну 1960 года вакол трыбуны постструктуралістаў — часопіса "Тель кель". Яшчэ ў 1965 годзе ён напісаў праявічны твор "Драма", што змусіў Ю. Крысцеву прызнаць тэкст узорным для сучаснага стану літаратурнага "разрыву", а Р. Барта прызнаць: "Толькі пісьменнік здольны "Драму" чытаць". Амаль чатыры дзесяцігоддзі мінула, а сп. Салерс усё яшчэ з імпэтам удзельнічае ў задоўжанай змове аўтару супраць чытачоў — і з асалодаю пра тое разважае ў рамане 2000 года "Манія страсці". "Разбуральныя мэты" гэтай змовы звязаныя, верагодна, з тым, што чытач міжвольна (а, можа, і гвалтоўна) уцягваецца ў "закадзіраваную размову", аблытваецца цягатамі з тэкстаў, (часта) незнаёмых і (у розных сэнсах) недаступных яму. Раманіст клапатліва хутае "сааўтара" ў стракатую "коўдур" аповеду: счэплены — "на жывую нітку" — з выпадковых "лапікаў", (урывкі з "Дзяржаваў ды імперый Месяца і Сонца" Сірано дэ Бержэрака знітанавыя тут з кітайскімі гексаграмі "Кнігі перамен") — тэкст робіцца праявіку родным, у сутыкненні і спароўванні чужога (даламо "драбок часу, вялікія квадраты прасторы") нараджаецца сваё. Нечакана.

Вонкавы сюжэт рамана складае гісторыя адносінаў, не роўная "гісторыі кахання", Доры Вейс (сорак гадоў, адвакат, удава вядомага кардэлёлага, маці ўсемагашагадовай дачкі) і "спадара Х." (дваццаць восем гадоў, карэктар у навуковым выдавецтве, асоба "асацыяльная", але з вялікімі літаратурнымі амбіцыямі і схільнасцямі да рэвалюцыйнай дзейнасці). Зрэшты, сама наяўнасць гэтай квазіфабульпадаецца толькі прыхамасцю раманіста, паблажліва-пачцівым "ушанаваннем" жанравай архаікі: з усіх сюжэтных элементаў маецца толькі завязка — першае сутыкненне (фізічнае, так бы мовіць) дзеючых сіл, што абумоўлівае кірунак твора; чытача пазбавілі не толькі развіцця дзеяння, але і законных кульмінацый з развязкаю, не гаворачы пра эпілог. У падобных выпадках варта быць пільным — і з самага пачатку зазіраць у фінал твора, дзе спагальлівы раманіст, прыкрываючыся "нясціпльмі" кітайцамі з іх мудрасцю, чытача, што лапяў да апошніх старонак, адносна далікатна пасылае... у бясконцае новых блуканняў: "Калі адкрываеш яе, гэтая кніга заглаўне ўсю прастору ва ўсіх яе кірунках, калі закрываеш, яна сціскаецца і хаваецца ў сваю таямніцу. Яе смак невычарпальны, тут усё правільна і ісцінна. Добры чытач, што даследуе яе дзеля свайго за-

давальнення, знаходзіць шлях да яе; з гэтае пары, да канца сваіх дзён, ён будзе ёю карыстацца, але ён так ніколі і не здолее дайсці да канца".

Сапраўдная "эпічная" дзея ў "Маніі страсці" разгортваецца ў аўтарскім хаосмаце (хаос + космас), ва ўлонні якога сюжэтам можа стацца ўсё (і нават нічога, нішто): "Паводле аднаго кітайскага выслоўя, існуюць пісьменнікі, чыё піро ніколі не натрапіць на свой сюжэт, існуюць і тыя, чыё піро знаходзіць яго час ад часу ці нават заўсёды. Але ёсць пісьменнікі, іх няшмат, якія яшчэ да таго, як возьмуць сваё піро, пасля таго, як яны яго ўзялі, і нават калі яны яго не краналіся зусім, заўсёды прыдбаюць свой сюжэт". Ф. Салерс належыць да апошняй катэгорыі твораў. З адволькавай саркастычнасцю ён прэпарыруе сучаснае грамадства, існаванне ў якім нагадвае яму нейкі дурны тэлевізійны серыял ("з аднаго боку — гвалт і дэструкцыя, з другога — хваля сантыментальнасці"), — і (шматпакутна!) рэалістычныя раманы, што нібыта выконваюць чыста інфармацыйную функцыю ("пена, прыблізнасць, шлак, рознага кішталту абмежаванні, сумненні, фрустрацыя, маленкія вакенцы на гарышчы") і выглядаюць такімі ж "змрочнымі, грубымі, беспрасветнымі", як сама рэальнасць. Ігнаруючы неабходнасць улагоджваць чытача, аўтар з'едлівых філіпкі вокамігненна "перакладваецца" ў пранікнёнага лаўца метафар ("Нью-Йорк — гэта па сутнасці сваёй кантрабас, прастора наскрозь агучаная, смычок слізае па паверхх — там ушчыкне, тут шчоўкне") — і мараліста ("Прыгажосць — дасведчаная дабрыня. Пачварнасць — ганебнае невуцтва. Прыгажосць гэта розум болю, пачварнасць гэта бізгулазая хлуслівая падробка"). Нязменнаю, незалежнаю ад сюжэтных культбаў застаецца, бадай, аўтаравы звычай падсумоўваць любы свой "дослед" афарыстычна-кароткім, але энергічным рэзюме, прычым большасць з іх па тыпу пафасу набліжаецца да дыягнастычнага заключэння ці нават не-

краслага: "Усё кепска, што добра заканчваецца. Бо пачынаецца ідылія"; "Права на адсутнасць сэнсу павінна быць галоўным з усіх правоў чалавека, а другім, пажадана, мусіць стацца права не быць ім".

Чуйны (г. зн. не забранзавелы ў "шчасці" ўласнай безаганнасці) чытач у пэўным сэнсе сапраўды перастае быць самім сабою, бо воляю аўтара "Маніі страсці" становіцца крыху бога: падобна Пратэю, мусіць "мімікраваліць" пад зменлівы мастацкі ландшафт — і тым нібыта перамагае свет, што не хоча выгінацца пад яго. І гэта вам не "дурніцаў" чыгуннай лупіць направа-налева; тая яшчэ работа — быць богам.

Эрленд ЛУ.

Лепшая краіна ў свеце.

Раман / Пер. з нарвеж. І. Страбловай. — СПб.: "Азбука-класіка", 2004. — 288 с.

Сённяшняя складальнікі анатацый да патэніяльных (як падаецца выдаўцам) бестселераў — геніі "культурнага лахатрона". Так, на вокладцы чарговай кнігі трыццаціпяцігадовага пісьменніка Эрленда Лу панегірычныя вытрымкі кішталту "гэта самы варты, разумны, чалавечны раман, якім толькі нарвежская літаратура магла сустрэць новае тысячагоддзе" ўмацоўваюцца бадзёрым пераказам "фабулы" (дзе галоўнае — не сэнс, але шматбагачнасць). І чытач (асабліва з катэгорыі тых інтэлектуалаў, што "мысляць" з зайздроснай рэгулярнасцю — хвілін па пятнаццаць у дзень, пасля вечаровага мацьёну) самазбежна трапіць у пастку. Калі нехта "Ларс Янсэн" упэўнены, быццам "сваім новым раманам Лу пацвярджае, што знаходзіцца ў авангардзе сучаснай прозы", — мусім адпавядаць еўрапейскаму ўзроўню. Анягож!

Колькі мае знаёмства з другім раманам спадара Лу "Найўна. Супер" (1996; дэбютны — "Ва ўладзе жанчыны" — выйшаў у 1993-ім) пачалося з разгубленасці, а ўтанаравалася захаплен-

можна чытаць у розных кірунках).

Дарэчы, сам раман можа выконваць функцыю "свяшчэннай кнігі" для вытворцаў і спажывцоў любога "культурнага сурогату". Чарговы я-герой шчыра, старанна, скрупулёзна ("Кампост, падумаў я. Вясной многія пачынаюць думаць пра кампост. Я ў гушчары гэтага паху, так што не магу пра яго не думаць") "высноўвае" хроніку сваёй працы над рэкламнай брашурай пра Фінляндыю, якая павінна прымусяць нарвежцаў трызніць падарожжам у гэтую (па законах жанру — "лепшую ў свеце") краіну.

На пачатку твора ўражваюць выключнай (для аўтара пуцэвалдзіцеля) сціпласцю веды "брашурыста": "У Фінляндыі ёсць Лаці, дзе катаюцца на лыжах... Яшчэ там ёсць тысяча азёр і Ян, вялікі Сібіліус, і дызайн, дызайн, бадай, на першым месцы; і "Нокія"... І яшчэ ў фіналу ёсць "Калевала". Д'ябал, канечне ж, "Калевала"! Старажытны эпас, здаецца, ці як яго там. Я бачыў па тэлевізары... Вунь колькі ўсяго я ведаю пра Фінляндыю!".

Прыкладна пасярэдзіне чытацкага "маршруту" ўражваць пачынае нязломная вернасць героя аднойчы абраным маральна-эстэтычным арыентацірам: а) *важны шлях, але не вынік* ("Мне нестae інфармацыі. Дзіўны парадокс — мне, чалавеку, што стварае інфармацыю, інфармацыі нестae! І тым не менш гэта так. Гэтую выснову я зрабіў пасля некалькіх дзён марнай пісаніны, думання і выкрэслівання"); б) *і навошта ў тую дарогу выпраўляцца* ("Не люблю я пазедкі, пазедкі — гэта змены, гэта вада, вада цячэ"; "Дарэчы, пра ваду, пра ваду я, бадай, не буду згадваць у брашуры, бо вада, як вядома, азначае змены, вада — гэта калі ўсё цячэ, а я ненавіджу змены" і г.д.).

Напрыканцы рамана ўражвае ўжо цягавітая цягліваць аўтара, які на працягу амаль трохсот старонак мусіць разважаць пра тое, як пішуцца дзве старонкі пуцэвалдзіцеля па Фінляндыі, — і аптызм ягонага героя, для якога "лепшы ў свеце пажар" той, дзе (разам з кватэрай выпадковых прыяцеляў) памянёныя дзве старонкі згарэлі.

Аднак калі згадваеш, што Эрленд Лу — не толькі "папулярны нарвежскі пісьменнік", але і *крытык* (як вынікае з рытуальнага рэкламнага "гімна" — таксама "папулярны" і "нарвежскі"), — сукупнасць уражанняў саступае месца падазрэнню: ягоныя раманы — гэта помста. *Проста дасканала*: "прымітывістыя" перакананьня, быццам гэта злая пародыя на "мудрагелістыя"; "мудрагелістыя" цешацца са з'едлівага шаржу на "прымітывістыя".

Былае ўсё ж шчасце агульнага паразумення.

Resume

"Чалавек сацыяльны", як правіла, *інтуітыўна* адчувае, што абсалютная шчырасць мяжуе з ідытызмам.

"Чалавек літаратурны", як правіла, мусіць на *ўласнай скуру* адчуць раскошу адчужанага *неразумення* ("ДУЖА СКЛАДАНА") і выгоды паблажлівай пранікліваці ("ЗАЛІШНЕ ПРоста"). Што савай аб'явіць, што пнём па саве — нязменным будзе вынік і набыццё рознабаковага жыццёвага вопыту.

Ірына ШАЎЛЯКОВА
Фота забяспечана аўтарам

Пераемнасць пакаленняў

У Рэпяхаве прайшлі дзіцячыя галы Яна Чачота, беларускага і польскага паэта, фалькларыста, сябра Адама Міцкевіча. У Вошкаўцах жыў вядомы пісьменнік рэлігійнага кірунку, філосаф Фларыян Бохвіц (нарадзіўся ў 1799 годзе ў Міры на Наваградчыне, скончыў лямініканскую школу ў Нясвіжы і юрыдычны факультэт Кіеўскага ўніверсітэта), аўтар кнігі "Форма майго мыслення", "Сутнасць маёй думкі", "Думкі пра выхаванне чалавека" і інш. Па звестках, Фларыян быў жанаты са сваячкай Адама Міцкевіча Паўлінай Маеўскай. Двор Вошкаўцы Старыя ён набыў у пані Чарнецкай, дзе і жыў да 1856 года. Частку зямлі без пабудов ён перадаў свайму сыну Яну Отану Бохвіцу, які пабудаваў тут маёнтак і назваў яго ў гонар бацькі — Фларыянаў.

Ян Отан быў знаным грамадскім дзеячам і спецыялістам ў галіне сельскай гаспадаркі: на-друкаваў свае даследаванні "Як закладваць і дглядаць сады", "Некаторыя агароднікія назіранні"... Выступаў за адмену прыгоннага права, удзельнічаў у студзеньскім паўстанні, за што быў прыгавораны да вышэйшай меры пакарання. Але ваенны трыбунал яго памілаваў. Гаспадарку бацька перадаў свайму сыну Талэвушу (1863 — 1930 гг.). Высокая культура і рознабаковыя веды Талэвуша прынявалі да яго многіх вядомых людзей таго часу. У маёнтку часта гасцявалі Эліза Ажэшка, якая, дарэчы, была блізкай

Ляхавіцкаму раёну Брэсцкай вобласці вельмі пашанцавала ў тым плане, што размешчаны ён на былых землях князёў Радзівілаў. Менавіта таму тут, як нідзе, захавалася шмат палацава-паркавых комплексаў, звязаных з імёнамі знакамітых людзей, якія зрабілі значны ўнёсак у гісторыю, мастацтва, культуру і літаратуру Беларусі.

Палац у Свяцічах узводзілі тры італьянскія архітэктары, імёны якіх невядомы. Большасць пакояў мела багаатае афармленне — вялікі салон абстаўлены мэбляй у стылі Людовіка XVI, бібліятэку ўпрыгожвала мэбля з чорнага дуба ў стараіндзейскім стылі, крэсла і канапу накрываў шыкоўны габелен, стол, зроблены з мармуру і драўніны з залатым аздабленнем.

У палацы было шмат карцін. У тым ліку, мастака Юзэфа Пешкі "Унія", "Выступленне Яна Замойскага супраць Сігізмунда III на з'ездзе сейма", "Вызваленне Вены". Увесь гэты скарб знішчаны ў гады першай сусветнай вайны. Аб'ёму сцен у пакоях, якая ўяўляла мастацкую каштоўнасць, наогул абдраны. Апацалі адзіны камплект мэблі і некалькі палотнаў. На адным з іх быў намаляваны Ян Плятэр-Жыберка падчас

Капічка

жы ўпрыгожвалі высокія гатычныя стральчатыя вокны, а высока над дахам узнімалася тонкая шасцігранная вежа.

Сямейнікі асабліва даражылі невялічкай пабудовай, якая атрымала назву "мураванка". Тут у двух пакоях у цяжкім стане правёў апошнія гады свайго жыцця Талэвуш Рэйтан (1741 — 1780 гг.) у знак пратэсту супраць падзелу Рэчы Паспалітай. Дарэчы, у гэтай "мураванцы" з пакалення ў пакаленне захоўваліся архівы сям'і. Сярод іх мандат Талэвуша Рэйтана, які быў паслом на Варшаўскім сейме Рэчы Паспалітай. У дакументах расказвалася пра ўсе значныя і важныя падзеі, якія адбываліся ў дзяржаве. Але архіў бяследна знік ў 1914 годзе.

Частка рэчаў, якія належалі Талэвушу Рэйтану, у прыватнасці, яго ложка, сервант, залаты куфаль — падарунак калег за заслугі ў сейме 1773 года родныя перадалі Кракаўскаму нацыянальнаму музею Чартарыйскіх разам з галінікам, упрыгожаным мініяцюрай наваградскага паса. Гэты галінік належаў Стэфану Рэйтану — бацьку Юзэфа, які з'яўляўся ўладальнікам сядзібы да 1910 года. Сваіх дзяцей ён не меў, і пасля ягонай смерці маёнтак перайшоў дзецям яго сясцёр. Грушаўка, Нача і Грышэвічы — Генрыху Грабоўскаму, сыну Аляксандра Грабоўскага і Марыі Рэйтан; фальварак Слаўкавічы — графу Францішку Чапскаму, сыну Адама Чапскага і Ядвігі Рэйтан.

У 1939 годзе каля новай капліцы быў устаноўлены помнік Талэвушу Рэйтану з яго кароткай біяграфіяй і подпісамі жывых на той час родных. У "мураванцы" плануецца адкрыць музей яго памяці.

Грушаўскі палацава-паркавы ансамбль мае мемарыяльнае значэнне, узяты на ўлік і пад ахову дзяржавы, патрабуе рэстаўрацыі палаца, мураванкі, стварэння ў ёй мемарыяльнага музея Талэвуша Рэйтана і ўключэння ансамбля ў турыстычныя маршруты Брэсцчыны.

Варта сказаць, што ў Ляхавічах беражліва адносяцца да культурнай спадчыны. Безумоўна, каб адрэстаўраваць палацы і маёнты патрэбны вялікія грошы — такіх у раённым, як і ў абласным бюджэтах няма. Але мясцовыя ўлады робяць многае для захавання каштоўных перлін, сведак даўніны.

Кожны год падчас летніх канікулаў на добраўпарадкаванні палацава-паркавых ансамбляў працуюць сотні школьнікаў, беспрацоўныя, якія стаяць на ўліку ў цэнтры занятасці насельніцтва. А пасля заканчэння работ праводзяцца фестывалі народнай і фальклорнай творчасці, якія ўжо сталі традыцыяй. Гэта выходзіць у дзяцей, моладзі пачуццё патрыятызму і гонару за сваю малую Радзіму, падтрымлівае духоўную пераемнасць пакаленняў. І, напэўна, кожны з жыхароў спадзяецца, што ў перспектыве і Ляхавічы стануць своеасаблівай "Меккай", зоймуць пачэснае месца ў турыстычным "залатым калыцы Беларусі".

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота забяспечана аўтарам

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

прымае да разгляду: выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі; выканае увесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг; арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-79-65

Ліцэнзія на выдавешкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Мы — беларусы

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; 284-84-62.

Маёнтак у Грушаўцы. Малюнак Н. Орды.

абрам гаспадара, пісьменнік Уладзіслаў Рэймант, доктар Генрых Нусбайт, артыст і рэжысёр Януш Страхоўскі. Фларыянаў таксама наведвалі суседзі: Радзівілы з Нясвіжа, Казімір Здэхоўскі з Ракава, Рэйтаны з Грушаўкі.

У фальварку Заполле прайшлі дзіцячыя галы Эдуарда Чапскага. Ён успамінаў, што фальварак належаў Савейкам, дзе ў двухпавярховым мураваным доме, які называлі палацам, жылі яго бацькі.

Палацава-паркавы комплекс Свяцічы калісьці знаходзіўся ў Наваградскім павеце (цяпер Ляхавіцкі раён). На той час па раскошы і прыгажосці гэтаму маёнтку не было роўных. У XVIII стагоддзі Свяцічамі валодала сям'я мінскага саветніка Міхаіла Абуховіча (1760 — 1844), дачка якога Соф'я была замужам за палкоўнікам польскага войска Станіславам Чапскім. Сядзіба ў спадчыну перайшла да іх сына Эдуарда (1819 — 1880), а затым — да яго дачкі Веранікі (1854 — 1920). Апошнім гаспадаром Свяцічаў быў сын Веранікі Генрых, жанаты з Лізаветай Плятэр-Жыберка. Памёр ён у 1948 годзе ў Рыо-дэ-Жанейра.

палівання ў лесе. Заставаліся ў пакоях і карціны на тэмы мясцовага жыцця віленскіх мастакоў: Міхаіла Чарноўскага, Фердынанда Рушчыша, Станіслава Богуш-Сестэнцэвіча. Але нават тое, што ацалела, знікла невядома куды з далучэннем Заходняй Беларусі ў верасні 1939 года. А канчаткова палац быў разрабаваны ў гады Вялікай Айчыннай вайны, асабліва ў 1944 годзе, калі адступалі фашысты.

На жаль, у архівах не захавалася звестак аб гэтым маёнтку. Інфармацыя дайшла да нашчадкаў ад сыноў апошніх уладальнікаў Свяцічаў Яна і Войцеха Плятэр-Жыберкаў, якія ведалі падрабязныя дэталі ўладкавання пакояў са слоў сваіх бацькоў. На тэрыторыі палацава-паркавага комплексу знаходзіліся дзве каплічкі: святой Магдалены і так званая палацавая, у якой хавалі членаў сям'і Абуховічаў. А пасля першай сусветнай вайны, калі згарэў парафіяльны касцёл, яго функцыя стала выконваць менавіта гэтая капліца.

Не меншую цікаўнасць у Ляхавіцкім раёне ўяўляе і маёнтак Грушаўка. Ён належаў сям'і Рэйтанаў, якая каля 1600 года перасялілася з Германіі ў Польшчу, а затым — у Беларусь. Першапачатковы выгляд двара вядомы па малюнках Напалеона Орды, які шмат разоў наведваўся ў сядзібу Талэвуша Рэйтана ў 1864 — 1876 гадах.

Будынак быў пакрыты гладкім чатырохспадзістым дахам, у цэнтры галоўнага фасада месціўся чатырохкалонны драўляны порцік з трохвугольным франтонам. У гасціных пакоях виселі партрэты Касцюшкі і архідыякана Вадзінскага, а таксама сямейныя і карціны міфалагічнага зместу. Звяртае на сябе ўвагу каплічка, пабудаваная ў выглядзе мініяцюрнага гатычнага храма з уваходным парталам як у касцёла святой Кацярыны ў Кракаве. Адрознівае ўваходзе знаходзіліся сходы ў склеп, дзе стаялі каменныя саркафагі з цынкавымі трунамі. Як і выкладзеная пліткай з рамбічным малюнкам падлога, алтар капліцы быў з шэрага мармуру, каляровыя вітра-

Дом Рэйтанаў, сучасны выгляд

Том Хэнкс, грамадзянін Гомеля

Немалы тэрмін мінуў ужо з часоў падзення Берлінскага муру, але ж адносіны паміж усходняй і заходняй часткамі аднаго народа па-ранейшаму "замарожаныя". Пакуль палітыкі шукаюць тых тэрмальных вод, што здолелі б адагрэць дыпламатычныя варункі, стасункі людскія знаходзяцца ўжо ў тэрмінальным стане.

Для жыхароў былога Савецкага Саюза грамадзянін самай "вольнай" краіны свету ўяўляецца тлустым агентам варожай разведкі, які пачынае распуснічаць з самага дзяцінства, у той час як па гарадах і вёсках Усходняй Еўропы, ва ўяўленні амерыканцаў, дагэтуль бегаюць дзікія мядзведзі. Калі палітыкі вычарпаюць усе дыпламатычныя (і не вельмі) сродкі, планета зразумее — толькі мастацтва можа выступіць тэрмінатарам трансатлантычнай напружанасці.

Новы тэрмадзерны фільм Стывена Спілберга адказвае, як.

Тэрмінал /The Terminal/
Рэж. Стывен Спілберг
ЗША, 2004

На сталасці гадоў сп. Спілберг даказаў узровень свайго майстэрства, перайшоўшы ад жыццёвых жахаў да жахаў геасцыяльных.

Віктар Наворскі (Том Хэнкс), грамадзянін выдуманай усходнеўрапейскай краіны Кракозіі, прылятае

ў аэрапорт імя Кенэдзі ў Нью-Йорку. Звычайны вандроўца, ён і падумаць не мог, што за 10 гадзін палёту на яго радзіме пачалася нейкая там баявая дзеянні, у выніку чаго ЗША разарвалі ўсе дыпламатычныя адносіны з яго краінай. Віза Віктара аўтаматычна анулюецца, ён не мае права ступіць на тэрыторыю Злучаных Штатаў. Усё б нічога, але і вярнуцца дадому сп. Наворскі таксама не ў сілах: з прычыны баявых дзеянняў усе рэйсы ў Кракозію адменены. Абыякавыя чыноўнікі аэрапорта раіць адно: пакыць тыдзень-другі ў... тэрмінале галоўнай павятравай базы ЗША.

І Віктар, да здзіўлення і зайздрасці бюракраты аэрапорта, жыве. За некалькі месяцаў ён звыкаецца з новымі "умовамі", вывучае англійскую мову, хакае амерыканскую бортправалніку, знаходзіць працу, за якую павінен атрымліваць больш чым начальнік службы аховы аэрапорта, і, у рэшце рэшт, робіцца сапраўдным героем — але не ў стэрэатыпным амерыканскім разуменні гэтага слова.

Тэрмінал нью-йоркскага аэрапорта — мадэль амерыканскай сістэмы, у якой сотні і тысячы, мільёны "маленькіх людзей", ад кураў да прыбіральшчыкаў, забяспечваюць дабрабыт, знаходзячыся пад трыма кантралямі бюракратычнага апарату. У фільме

Віктар Наворскі робіцца іх героем. Яны, маленькія людзі, пачынаюць пакланяцца зборнаму вобразу ўсходнеўрапейца не як вызваліцеля з-пад "панскага" амаль (па Спілбергу) прыгнёту, але як чалавеку, што разбурыў сцяну, якая акружае іх душы.

Але калі ўразумець глыбокі сацыяльна-гістарычны падмурак фільма, псіхалагічныя аспекты яго падаюцца не такімі ўжо важнымі. Майстар жахаў праводзіць геніяльны мастацкі эксперымент: ён суткае прадастаўнікоў дзвюх сістэм — постсавецкай і сучаснай амерыканскай — у такой сітуацыі, дзе аднаму з іх можна ўсё, а другому — нічога! Перамагае вынаходлівасць апошняга. І не трэба казаць, што гэта стужка палітычная. Яна безумоўна па-над палітыкай, яна — Чалавечая.

Па ўсім відаць, Спілберг падыходзіў да сцэнарыя не вельмі патрабавальна. Верагодна, ён разгарнуў на сваім працоўным стале карту Усходняй Еўропы, запліошчыў вочы, і ткнуў указальным пальцам... у горад Кракаў. Атрымалася назва краіны — Кракозія.

"На якой мове размаўляюць у Кракозіі?" — задала пытанне Спілбергу... І становіцца першым амерыканцам, хто не прымае пастулат "адзінай і незлічальнай рускай мовы" ў адносінах да ўсяго былога сацыялера. У адной са сцэн стужкі галоўны герой размаўляе з югаславам па-балгарску; аднак англійскую ён усё ж такі вывучае па англа-рускаму размоўніку.

Сымвалічна нават тое, што нумар авіярэіса Віктара пачынаецца з UA. Гэта, канечне, назва авіякампаніі — United Airlines; аднак усё добра ведаюць: UA — гэта яшчэ і міжнароднае абазначэнне Украіны.

...І пакуль глядзіць ўсё Усходняй Еўропы з захапленнем запісваюць Кракозію на свой рахунак, мы ўжо ведаем, якая краіна сапраўды "лягла" ў аснову цудоўнай ідэі. Грамадзянства звычайна вызначаецца па

дакументах; і ў адным з эпизодаў, разам з заявай на ўезд у ЗША герой дэманструе — так выразна дэманструе! — ламаваную паперку, на якой выразна выдрукавана на беларускай мове: "ВАДЗІЦЕЛЬСКАЕ ПАСВЕДЧАННЕ". І далей: "Месца жыхарства: г. Гомель"...

Трэба адзначыць, што фотаздымак гэтага кадра з'явіўся ў Інтэрнеце ўжо колькі месяцаў таму, і дагэтуль не спіхае яго абмеркаванне ў сёньне. На нашу ж думку, дачыненне да такой шакіруючай падрабязнасці маюць беларускія карані Стывена Спілберга.

А ўвогуле, Кракозія — цудоўны абагульняючы вобраз напалудзай краіны, у якой жывуць дзіўныя і незразумельныя людзі. Менавіта такім паўстае любое дзяржаўнае ўтварэнне на ўсход ад Чэхіі і Польшчы ў вачах простага амерыканца.

Віктар Наворскі — цудоўнае ўвасабленне грамадзяніна такой краіны. Аднак, у адносінах ад іншых галівудскіх "спецыялістаў" па б'льым Саюзе, у Спілберга Віктар не прыяе гімнаў Леніну перад сном, не п'е гаралку з характэрным "Na zdorovje!" (ды і ўвогуле — не п'е!), і нават не думае аб тым, каб называць сябе "рускім".

...А якое падабенства грамадскіх казак адчуваецца! Як напалоханым савецкай прапагандай беларусам усюды мрояцца замежныя шпіённы, так і індыец-прыбральшчык у аэрапорце імя Кенэдзі пры адным пазірку на Віктара выгуквае: "Я ведаю... Ён — агент КДБ!"

Несумненна заслуга рэжысёра ў тым, што ён прадаманстраваў не толькі ўсяму свету, але найперш амерыканцам: простая чалавечыя адносіны магчымы не толькі ў адной "дэмакратыі", але і ў маштабах цэлага тэрмінала, а г. зн., у маштабах усяго чалавечтва.

Камедыя ад Спілберга — вось што ў афішы прыцягвае ўвагу ў першую чаргу. Аднак па жанры то зусім не камедыя. Хутчэй — даволі рэалістычная гісторыя з абстрактнымі зборнымі героямі, якую рэжысёр распавядае ў кантэксце нашай неабязнанасці адно адным. Нечаканы выбух аранжавай рэвалюцыі на Украіне толькі павялічвае попыт на ўсходнеўрапейскія гісторыі.

Усё змяшалася ў "доме" Наворскага. Развенчанне ідэалагічнай міфалогіі і культу Сістэмы (не важна, сацыялістычнай ці капіталістычнай), праблема "малого" чалавека і звычайная гісторыя каханна, з незвычайнымі падарункамі, але без хэпі-энду.

Менавіта "па супунасці плюсаў" мы вырашылі сённяшні "Лімонны сок" цалкам прысвяціць аднаму фільму. Бо і з пазіцыі мастацкай вартасці, і з пункту аднесенасці стужкі да беларускай рэчаіснасці, нягледзячы на сваё галівудскае паходжанне, "Тэрмінал" — лепшае, што паказалі ў сталічных кінатэатрах у 2004-ым годзе.

Сцэнарый/Ігра акцёраў/Рэжысура — 8/9/9

Мікалай АНШПЧАНКА

**ПРАЦЯГВАЕЦЦА
ПАДПІСКА
НА 1 ПАЎГОДДЗЕ
2005 ГОДА!**

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всёмирная літаратура»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛЮ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ,
Ірына ШАЎЛЯКОВА,
Наталля ЯКАВЕНКА,
Алесь ГАЎРОН —
в. а. намесніка
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыі
не вяртае і не рэагуюць.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі і
думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і верстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856. Наклад 2966
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
9.02.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыяна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 158

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12